Kolektif Hafızanın Oluşmasında Medyanın Rolü: 28 Şubat Haberleri Üzerine Bir İnceleme*

Roles of Media in Formation of Collective Memory: An Examination on 28 February News

Mahmut Akgül** - Fatma Betül Görücü***

Abstract: Just like the memory of individuals, societies, also, have memory. The past event, which has an impact on human beings and is transferred from generation to generation by ritual, ceremony, icon or different communication methods, is presented to the society after experiencing a number of changes. A selected part of the past event, which is not transferred by pure purity, is sometimes transferred, sometimes ignored, and sometimes reconstructed according to the conjuncture. Today, media has taken an important duty of reminding the past event most efficiently to great populations. In other words, the consciousnesses have been influenced by the media's agenda, regardless of whether they are in the face of or with the ideology shaped by the media. When we consider the functions of the media promising freedom and fulfillment, it is clear that it will recall the past which has an undeniable power in guiding the society within the framework of the ideology of the master. In this study, it is examined how the events experienced in the period of February 28, which had a profound impact on the society, were reminded to the society and what kind of public opinion was tried to be created from 1998 up today by the newspapers. In this context, it is aimed to put forward the postmodern coup of February 28 on the agenda of the two newspapers have different ideologies and their discourses that changed during the 21 year period. News texts were analyzed through critical discourse analysis. The conclusion of the study was that the event was being reoccurring on the anniversary of February 28, in various context in line with the newspapers ideology and requirements.

Structured Abstract: Introduction People, in the modern era, can reach all kinds of information due to the media that becomes a part of life. Information that is easily reached and has many different expressions is consumed without facing criticism of the majority. Media preoccupies while submitting past events. Past production that was the duty of historians in the beginning, is substantially performed by the media now. The media uses this duty in the direction of the needs of today. Within this context, the media uses collective memory as an effective persuasion tool to come to fruition. It is appealed to collective memory when a decision

* Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Mahmut Akgül danışmanlığında Fatma Betül Görücü tarafından hazırlanan, *Kolektif Hafızanın Oluşmasında Medyanın Rolü: 28 Şubat Haberleri Üzerine Bir İnceleme* isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi Erciyes Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü
Asst. Prof. Dr., Erciyes University, Faculty of Communication, Department of Public Relations and Publicity
ORCID 0000-0003-1834-9588
mahmutakgl@erciyes.edu.tr

*** Öğr. Gör., Ardahan Üniversitesi, Ardahan Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu
Lect. Ardahan University, Vocational School of Social Sciences
ORCID 0000-0003-4687-6393
fatmabetulgorucu@ardahan.edu.tr

Cite as/ Atıf: Akgül, M., Görücü, F. B. (2020). Kolektif hafızanın oluşmasında medyanın rolü: 28 Şubat haberleri üzerine bir inceleme, *Turkish Studies*, 15(2), 703-728. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40097>

Received/Geliş: 10 December/Aralık 2019

Accepted/Kabul: 25 April/Nisan 2020

Copyright © MDE, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 30 April/Nisan 2020

CC BY-NC 4.0

on the future of the country is made. In the media, society is suggested in making decisions by remembering the positive or negative past experiences.

Collective memory has become a concept whose importance is emphasized much. The person who brings this concept to the literature was French sociologist Maurice Halbwachs. Halbwachs was inspired by memory studies of his teachers, Henri Bergson and Emile Durkheim; he started to review memory as a social concept. Media is the area where collective memory is shaped at optimum. Media does not stay only in the context of the incident while expressing the past; it transfers the past by associating to different incidents to reach the desired meaning. Thus, the past is reproduced in the light of scrutinized issues by selective involvement (van Dijk, 2003: 66).

The mass communication that is a part of social life is highly effective on individuals' thoughts. The mass communication uses this effect to maneuver society into the dominant ideology; it also aims to shape the mentality of people as it wants. The common past of society is emphasized during achieving this goal. Mass media brings forward the past by changing it sometimes, and sometimes causing it to be forgotten. The object of this research is the restructuring process of the past that is not expressed as is. The strong relationship between collective memory and media was endeavored to be revealed with reference to this attitude of media. First of all, this paper mentions the collective memory concept and the methods that are used to maintain. Then the relationship between media and collective memory was evaluated through different concepts. Finally, the effects of newspapers that are one of the mass media on collective memory were chronologically reviewed.

The Aim of The Study

The chief goal of this research was to reveal how newspapers transfer their discourses that have changed over the years to the society through collective memory. Besides the thought that newspapers want to gather society around, discourses that are the source of their news was analyzed. We aimed to show in this study which was comparatively conducted that how different ideologies cyclically evoke the same instance to the society.

The Importance of The Study

This paper is important in terms of proving how mass media has brought forward an instance that affected society in the past over the years. We endeavored to explain the approach of newspapers to the February 28 Postmodern coup d'état that created a huge effect in Turkish society in the anniversaries from the date of the experience to the modern-day.

Discussing collective memory that is a topic that is analyzed in fields such as sociology, history and social psychology in the communication domain contributes to the literature as an interdisciplinary work. Besides collective memory is an issue that has already been researched in the communication domain, this study is the first in terms of reviewing the effect of the similarities of collective memory and media and the effect of both on the society.

Methodology

New texts of the specified newspaper within research were analyzed. Discourse analysis that is from qualitative research methods and positioned as social and historical was utilized in parallel to the aim of this research.

Sample and Limitations

News on February 28 in Sabah and Hürriyet newspapers were reviewed. Three days including February 28 when is the anniversary of February 28, previous and next days of February 28 from 1998 to 2019 were selected as the sample. Newspapers were chosen based on their reading rate and different ideological structures. Reading rates of twenty-two years could not be found one by one. Regarding the reading rates of 2019 (<http://gazetetirajlari.com/>), Sabah paper was placed on the top; Hürriyet paper ranked number three. Sözcü paper that ranked number two was excluded from the research because of its founding year (2007). News from 1998 that was the first anniversary of February 28 were scrutinized.

We observe when the news about February 28 in Sabah paper is reviewed that entirely 32 news were published between the years of 1998 and 2019: 7 of the news were published in 27 February; 10 of the news were published in 8 February and finally, 15 of the news were published in 29 February/1st March (See. Table

1). It is seen when we quantitatively analyzed news distribution that news on February 28 increased as of 2001. We can also say that there was an increase in February 28 news in parallel to the ownership structure of the newspaper (See Figure 1) and the current issues.

Research Findings

The related newspaper featured 17-25 December events, referendum, Fethullah Terrorist Organization in 2013; news on February 28 in electoral periods. There is not a dramatic increase or decrease in February 28 news of Hürriyet paper between the years of 1998 and 2019 just as being in Sabah paper. The related paper published entirely 7 news about February 28; 4 of them were published on 29 February, 3 of them were published on 29 February/1 March (See Table 2). The ownership structure of Hürriyet paper (See Figure 2) is effective on its distance stance against February 28 news.

Result

In conclusion, Hürriyet paper ignores the issue in general and evokes to society that 28 February is a rightful intervention while Sabah paper evokes collective memory to society by synthesizing the destruction arising from February 28 with current issues. We clearly observed when the same incidence is analyzed by two different newspapers that they made changes in their rhetoric within the context of ownership structure and free ideologies.

For current events, collective memory has a dynamic structure, not stable. Phases of this dynamic structure are created again and again as part of the ownership structure and available ideology. The intervention of media that is called as the fourth power of today can be clearly seen in reviewed newspaper news. Sovereign has used collective memory in line with its political desires. We concluded with reference to this information that media rebuilds past events by combining collective memory and official ideology.

Keywords: Memory, Collective Memory, Reconstruction, Media, February 28.

Öz: Tıpkı bireylerin hafızası gibi toplumların da hafızası bulunmaktadır. İnsanlar üzerinde etki oluşturan ve nesilden nesle ritüel, tören, simge veya farklı iletişim yöntemleriyle aktarılan geçmiş olay, birtakım değişimler yaşadıktan sonra topluma sunulmaktadır. Salt saflığıyla aktarılmayan geçmiş olayın, kimi zaman seçilmiş bir parçası aktarılır, kimi zaman görmezden gelinir, kimi zaman ise konjonktüre göre yeniden inşa edilir. Günümüzde büyük kitlelere, geçmiş olayı en etkili biçimde hatırlatma görevini kitle iletişim araçları üstlenmiştir. Yani bilinçler medya ile şekillendirilmiş ve aktarılan ideolojinin karşısında veya yanında oldukları fark etmeksizin, medyanın oluşturduğu gündem ile hemhal olmuşlardır. Bu durumu egemen güçler medya yöneticiliğini üstlenerek, kendi çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Medyanın özgürlüğü ve yerine getirmeyi vadettiği fonksiyonlarını göz önünde tuttuğumuzda, toplumu yönlendirmede yadsınamaz bir güce sahip olan geçmiş, erk sahibinin ideolojisi çerçevesinde hatırlatacağı aşikârdır. Çalışmada toplum üzerinde derin bir etkiye sahip olan 28 Şubat sürecinde yaşananlar, 1998 yılından bugüne, gazeteler tarafından topluma hangi yönleriyle, nasıl hatırlatıldığı ve ne tür kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı incelenmiştir. Bu bağlamda farklı ideolojilere sahip olan iki gazetenin 28 Şubat postmodern darbesini gündeme getirme biçimlerini ve 21 yıllık dönem içerisinde değişen söylemlerini ortaya koymak amaçlanmaktadır. Haber metinleri eleştirel söylem çözümlenmesi yoluyla incelenmiştir. Çalışmadan çıkarılan sonuç ise, 28 Şubat'ın yıldönümlerinde gazetenin ideolojisi ve gündemin gerekleri doğrultusunda farklı bağlamlarda hatırlatılarak olayın yeniden inşa edildiği olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hafıza, Kolektif Hafıza, Yeniden İnşa, Medya, 28 Şubat.

Giriş

Modern çağda kitle iletişim araçlarının hayatın bir parçası olmasıyla insanlar her türlü bilgiye kolayca ulaşır hale gelmiştir. Kolay ulaşılan ve farklı birçok anlatımı bulunan bilgi ise nitelik bakımından çoğunluğun eleştirisine takılmadan tüketilir. Medya geçmiş olayları sunarken de zihinleri birçok niteliksiz enformasyon ile meşgul eder. Önceleri tarihçilerin görevi olan geçmiş üretimi, günümüzde büyük oranda medya tarafından gerçekleştirilmektedir. Medya ele geçirdiği bu

görevi, bugünün ihtiyaçları doğrultusunda kullanır. Bu bağlamda medya, yeğlenen sonuca ulaşmak için kolektif hafızayı etkili bir ikna ve propaganda aracı olarak kullanır. Bilhassa ülkenin geleceği söz konusu olduğunda kolektif hafızaya başvurulur. Medyada yoğun olarak, topluma geçmişte yaşadığı refah ya da sıkıntı hatırlatılarak ona göre düşünüp karar vermeleri telkin edilir.

Sosyal bilimlerde, kolektif hafıza sıklıkla üzerinde çalışılan bir kavram haline gelmiştir. Kavramı literatüre kazandıran Fransız sosyolog Maurice Halbwachs'tır. Halbwachs, hocaları Henri Bergson ve Emile Durkheim'in hafıza çalışmalarından esinlenmiş ve hafızayı toplumsal bir kavram olarak incelemeye başlamıştır. Kolektif hafızanın günümüzde en etkin biçimlendirildiği alan medyadır. Medya geçmiş olayı sunarken salt olayın bağlamında kalmaz. Yeğlediği anlama ulaşmak için geçmiş farklı konularla ilişkilendirilerek aktarır. Böylelikle geçmiş seçici ilgilenimle (van Dijk, 2003: 66) araştırmaya alınan konular ışığında tekrar üretilir.

Bu bilgilerden yola çıkarak, araştırmanın önemini net bir şekilde ortaya koymak amacıyla 1997'de gerçekleşen 28 Şubat postmodern darbesinin medya vasıtasıyla günümüze dek nasıl hatırlatıldığı incelenmiştir. Araştırma 28 Şubat'ın ilk yıldönümü olan 27/28 Şubat 1998 tarihinde yayımlanan gazete haberleriyle başlamış ve 1 Mart 2019 tarihinde yapılan son yıldönümü haberi ile noktalanmıştır. Çalışmada, başlangıcından bugüne 28 Şubat haberlerinde mevcut iktidarın, medyadaki sahiplik yapısının ve gündemdeki konuların yadsınamaz etkisi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Örneklem olarak seçilen Sabah ve Hürriyet gazetelerinin 28 Şubat'ın yıldönümünde yaptıkları haberler incelenmiştir. İdeoloji farkı gözetilerek belirlenen bu iki gazetenin 1998 yılından 2019 yılına kadar yaptığı 28 Şubat haberlerinin konjonktüre göre nasıl ele alındığı incelenmiştir. Çalışmada kullanılan yöntem, Teun van Dijk'ın "Eleştirel Söylem Analizi" olmuştur. Haber metinlerini incelemede sınırlı kalmayan eleştirel söylem analizi (Sözen, 2014: 12) ile çalışmanın amacına ulaşması hedeflenmektedir.

Kolektif Hafıza ve Tarihsel Arka Plânı

Sosyal bilimlerin öne çıkan kavramlarından kolektif hafıza sosyoloji, tarih, siyaset bilimi, iletişim ve felsefe gibi birçok alana çalışma konusu olmuştur. Kolektif hafıza çalışmaları, paradigmatik olmayan, disiplinler ötesi ve belirli bir noktaya sabit kalmadan gerçekleştirilmektedir (Olick, 2014: 185).

Kavramın ortaya çıkışı, araştırmalarının merkezine toplumu koyan Durkheim ile araştırmalarının merkezine bireyi koyan Bergson'un tezlerine dayanmaktadır. 1920'li yıllarda kavramı literatüre kazandıran ise Fransız sosyal bilimci Maurice Halbwachs olmuştur. Halbwachs lise yıllarında felsefenin nüvesine belleği yerleştiren Bergson'un öğrencisi olmuştur. Daha sonra kolektif hafıza kavramının temelini atan Durkheim ile çalışmaya başlamıştır. Durkheim'in fikirlerinden etkilenmesi sonucunda Halbwachs hafızayı bireysel temayüller üzerinden değerlendiren Bergson'un fikirlerini aşmış ve belleği sosyal bir olgu olarak ele almıştır (Assmann, 2015: 43).

Durkheim sosyal olguların dışsal olmasının yanı sıra zorlayıcı güç olarak da bireylere dayatıldığını söylemektedir. Birey farkında olmadan belli davranışlara yöneltilir ve bu dışsal sosyal gücü zamanla, bilinçli olmaksızın özümser. Toplumda en yaygın olan zorlama çeşidi, kurallar ve yasalar iken en etkili olanın bireylerin benimsediği ahlaki ve dini inanışlar olduğu gerçeğini Durkheim sonradan kabul etmek durumunda kalmıştır. Durkheim her ne kadar psikolojiden uzak durmaya çalışsa da toplumsal araştırmalarda bunun göz ardı edilemeyeceği sonucuna varmıştır (Keat ve Urry, 2001: 136-139). Durkheim (2003: 61) bireyselliğin toplumsal olgu üzerindeki tesirini şöyle ifade etmiştir: "Toplumsal bir olgunun oluşumu, her ne kadar bizim de birey olarak katkımızı kısmen gerektirse de, bu katkımız toplumsal olgunun hâlihazırdaki doğasını değiştirmekten uzaktır".

Durkheim (1995: 79)'e göre bir sosyal olgunun araştırması bireyler üzerinden değil önceden meydana gelen başka sosyal olgularla karşılaştırılarak incelenebilir. Bir sosyal olgunun ortaya çıkabilmesi için başka bir sosyal olguya gereksinim duyar. Sosyal olgular bireylerin bir parçası

değildir ve dışsaldır. Fakat Durkheim sosyal olguların kolektif olarak mı yoksa bireysel olarak mı dışsal olduğu konusunda yeterince net değildir. Bazı çözümlemelerinde kolektif olarak söz eder bazılarında ise bireyin önemsendiğini çünkü bireyler sayesinde toplumun oluştuğunu söyler. Durkheim'in tezi birey ve toplumu birbirinden çok farklılaştırdığı için çelişkili bulunmaktadır (Keat ve Urry, 2001: 136-139). Ona göre bireysel ve kolektif birbirinin zıddı mefhumlardır. Bireysel konuların psikologlar, kolektif konuların ise sosyologlar vasıtasıyla araştırılması gerekir (Arkonaç, 2010: 109).

Durkheim'a karşıt olarak, Sigmund Freud ve Henri Bergson belleği bireysel olarak inceleyen isimlerdir. Freud'a göre hafıza ile direkt ilişki içinde olan hatırlama ve unutma teamülleri bireylerin arzusuna kalmıştır. Zira geçmiş hatırlanmak istenmiyorsa bilinçaltı tarafından bastırılarak kontrol altında tutulur. Freud bu süreçte bireyin özünü istediği gibi koruyabileceğini ve belleğin bireysel olduğunu savunmuştur (Çalak, 2012: 34).

Bilinç ve belleği aynı anlamda kullanan Bergson'a göre, bilincin başat özelliği öznel olmasıdır. Bireylerin algılama şekli içinde bulundukları kültürel ve psikolojik vaziyete göre değişir. Aynı hadiseyle hemhal olan kişiler zihinlerinde bu olayı farklı tasavvur ederler. Her birey olayları kendi düşünce ve imgelerine göre inşa eder (Deleuze, 2006: 94). Birey kendi öz varlığıyla olayları ve düşüncelerini istediği gibi yönlendirebilir. Bu yönlendirmeyi doğru şekilde yapabilmesi ise, bireyin zihnini doğru bilgilerle donatmasıyla mümkün olacaktır. Bergson'a göre (2004: 14-15) hâkimiyet bireysel bendedir ve toplumsal beni nasıl arzuluyorsa öyle şekillendirir.

Bergson'un öğrencisi olan Halbwachs (2017: 20-38) bireysel belleğin tek başına geçmiş hatırlamada yeterli olmadığını söyler. Grupça gerçekleştirilen bir geziden sonra bireyin ötekilerin haberi olmadan sezdiği duyguları anımsayıp, ortak yaşanan bir hadiseyi anımsayamamasını kişinin uzun zamandır o gruptan uzak kalmasına bağlar. Bu örneğiyle Halbwachs, bireysel belleğin tek başına hatırlamada yeterli olmadığını özellikle vurgular. Özetle, hafızamızda iz bırakan bütün mefhum ve izlenimleri içinde bulunduğumuz toplumdan alırız ve bireysel hatıralarımızın, mensubu olduğumuz grupların tesiri neticesinde oluştuğunu fark etmeyiz.

Kolektif Hafızanın Çerçevesi

Hafızayı toplumsal açıdan değerlendiren Halbwachs'ın kavramla ilgili başlıca iki eseri "Hafızanın Toplumsal Çerçevesi" ve "Kolektif Hafıza" dır. Eserlerinde genel olarak ortaya koyduğu sav hafızanın sadece sosyal koşullara bağlı olmasıdır. Başka bir deyişle bireylerin hafızaları toplum tarafından şekillendirilmektedir. Ona göre bireyler hatıralara toplumsal bir grup içinde bulunmak koşuluyla sahip olabilirler. Bu bahsettiği gruplara genellikle akrabalık, sınıfsal bağlantılar ya da dini inanç ile dahil olunur. Öznellik derecesinin yüksek olduğu düşünülen geçmiş bir olay yine de onu dahil olunan gruptan bağımsız hale getirmez. Hafıza daima içinde bulunduğu grubun belleğinden yardım alır (Connerton, 2014: 65). Halbwachs'a göre hafızanın varlığı, içinde yaşadığımız toplum sayesinde oluşan toplumsal çerçeveye bağlıdır. Bu toplumsal çerçeve dışında bireylerin geçmişlerini hatırlayabilecekleri başka bir hafıza yoktur (2016: 13). Birey, karar verirken mensubu olduğu toplumdan soyutlanması mümkün değildir. Daima maruz kalınan uyaranların, istemese de tesiri altındadır. Fikir ve davranışları da bu doğrultuda şekillenir. Geçmişe bakarak kendi kaderiyle ilgili çıkarımlarda bulunur. Kendisine dayatılan normlar ile geçmişini yeniden inşa eder. Ait olduğu gruba aykırı düşmek kaygısıyla, dışsal müdahalelerin etkisine açıktır (Shayegan, 2014: 19).

Halbwachs'ın geliştirdiği "toplumsal çerçeve (cadres sociaux)" kavramı, Erving Goffman'ın geliştirdiği "çerçeve analizi (frame analysis)" teorisi ile dikkat çeken bir benzeşim sergilemektedir (Assmann, 2015: 44). Goffman çerçevelerin kişileri belli kurallar bağlamında şekillendirdiğini ve bu doğrultuda davranış kalıplarının oluşmasına sebep olduğunu söyler. Bireyler kendilerine uygun çerçeveyi kullanarak var olan duruma uyum sağlar (Poloma, 2011: 223). Halbwachs (2016: 225) ise

her bireye özgü olduğu söylenen hafızanın toplumsal çerçevelere dayanarak oluştuğunu iddia eder. Hafızanın çerçeveleri olan aile, okul, din ve sınıfsal aidiyeti, ortak fikirlerin doğması ile ilişkilendirir. Yani Halbwachs'a göre hafızanın temelini toplum oluşturur. Ana çerçeve toplumdur.

Vigotski ve Bahtin ortak kolektif hafıza çerçevelerini, çevresindeki kişilerle iletişim halinde bulunan bireyin bilinç anlayışına dayandırır. Esas olanın olayların olduğu gibi hatırlanması değil, dış uyaranlar ile anıların yeniden şekillenmesidir (Boym, 2009: 92). Geçmişin farklı hatırlanmasının sebebi dışsal uyaranlar olduğu için kavramı sosyolojik olarak inceleyenler, hatırlamayı kolektif bir hareket olarak vasıflandırmaktadır. Hafızayı kolektif olarak inceleyen Michela Schudson, (2007: 179-199) hatırlamanın insanların belleklerinde mevcut olanlar yoluyla değil kurumlar, kanunlar, kurallar ve toplumda yerleşmiş uygulamalar sayesinde gerçekleştiğini öne sürer.

Bireyler farklı sosyal çevrelere dahil olarak ve okuma alanını genişleterek farklı bakış açıları kazandıklarını düşünürler. Fakat her hâlükârda ortaya koyduğumuz görüşler kurucusu yahut üyesi olduğumuz grubun tesirini içerir. Bireyler toplumsal etkilerden uzak, bağımsız düşündüklerini sansalar dahi bu olası değildir. Sadece bir veya daha fazla grubun içinde bulunarak ve bir veya daha fazla düşünce akımı yardımıyla geçmiş hatırlanır. Halbwachs (2017: 35) burada direkt olarak açıklamasa da, gerçek bir yalnızlık içinde yetişen kişinin hafızasının olamayacağı anlamını ima etmektedir. Bu da demek oluyor ki bireyin hafızası mensubu olduğu toplum vasıtasıyla oluşur ve zamanla değişimler yaşar.

Kolektif Hafızayı Aktarım Biçimleri

Kolektif hafızaya önemli etkisi olan egemen güç, ulusun özel günleri ve kutsal değerlerini ideolojisi bağlamında kullanır. Bu nedenle kolektif hafıza ile devam ettirilen törenler, müze sergileri ve tarih bilgisi sabit olmamakla birlikte, belli dönemlerde değişikliklere maruz kalmaktadır. Aşağıda üç başlıkta incelenen aktarım biçimleri ile geçmişin nasıl devam ettirildiği açıklanmıştır.

Anma Törenleri: Anma, tarihsel bir olayın hatırlanması sonucu gerçekleşir. Ulusal kimliği pekiştirme, geçmişteki ortak bir değeri törenlerle aktarmada şimdiki zamanın ifade şekli olmuştur. Nora, (2006: 246-247) anmaların ortaya çıkma sebebini sürekli değişen geçmiş algısına bağlar. Değişen algının tabir etme şekli ise kapsamı oldukça geniş olan anmaları gereklilik haline getirir.

Anma törenleri artık politikaya koşut olarak şekil almaktadır. Örneğin, siyasiler göreve başlarken ideolojileri bakımından önemli ve önderleri gördükleri devlet adamlarının mezarlarını ziyaret ederler. Siyasette istenen başarıya ulaşmak için hafızaya başvurulur ve geçmiş yeniden inşa edilerek sunulur. Nora (2006: 234- 239) anma törenlerinin siyasetle olan bu yakın ilişkisini II. Dünya Savaşı'ndan sonra ulusların bir bütün olmalarına destek olacak bir hadisenin yaşanmamasına bağlar. Zira ulusun birlik olmasında yaşanan acıların önemi yadsınamayacak ölçüde büyüktür (Renan, 2016: 37). Uzun zaman görece refah içinde yaşayan toplumların, anma törenlerinde kutladıkları anlamlı olayların içi boşaltılmış, dönemsel olarak siyasilerin çıkarlarına göre şekillendirilen kutlamalar haline gelmiştir. Bu durum anma törenlerinin, anılan olayın önüne geçerek daha mühim bir hâl almasına neden olmuştur (Nora, 2006: 237- 240). Anma törenleri, siyasal erkin geçmişten güç alarak şimdiyi biçimlendirme araçlarından biri haline getirilmiştir.

Müzeler: Andreas Huyssen (1995: 8) modernleşmenin getirdiği hızlı değişimlerin bireylerde geçmişi canlı tutma çabası oluşturduğunu gözlemlemiştir. Bellekle ilgili çalışmalarını esas alarak “bellek patlaması” kavramını ortaya koyan Huyssen, müze sayılarının artışı medyaya ile koşut olarak inceler. Aradaki ilişkinin nedeni olarak da medyanın sunduğu geçiciliğe bilakis müzelerin daha kalıcı ve gerçekçi bir geçmiş sunmaları olabileceğini söyler.

Kolektif bir sahiplenme biçimi olarak önemli simgeler olan ortak malvarlıkları belirlenirken bazı baskı gruplarının seçimleri etkili olmaktadır. Sayısız miktarda ortak malvarlığı arasından seçim yapılırken kıstaslar tamamıyla değişmiş, partizan ve otoriter bir tutum sergilenmeye başlanmıştır. Bu

şekilde seçimlerle oluşturulan müzeler toplumun hafızası, kimliği, uygarlığı hakkında verilmek istenen bilgiyi aktaran mekânlar haline gelmiştir (Nora, 2006: 250-253). Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkmaya başlayan ulusal ile evrenselin bir mozaïği olan müzelerin ilk örneği Paris'te bulunan Louvre Müzesi'dir. Müzelerin vazifesi geleneğin ve kültürün muhafızı olması gerekirken, ihtişamlı bir gösteri merkezi haline dönüşmüştür (Huyssen, 1995: 13-14).

Tarih Yazımı: Tarihin konusunun geçmiş olduğu düşünülür. Fakat tarih şimdilik anlayışının anlatılarından oluşmaktadır. Yani tarih yapılan yönlendirmeler vasıtasıyla hatırlatılır (Bilgin, 2007: 229). Keskin değişimler ve dayatmalar barındıran tarih, kuşaktan kuşağa değişen bir geçmiş bilgisi sunar (Halbwachs, 2017: 79).

Halbwachs ve Nora, hafıza ile tarih arasındaki farkı etraflıca inceleyen isimlerdir. Halbwachs, kolektif hafızanın insan ömrüyle sınırlı, canlı ve sürekli değişime açık olduğunu söyler. Tarih ise hafızalarda önemli bir yere sahip olan belirli olaylardan oluşur ve insan ömrüyle sınırlı olmadığı için yazarak kalıcı hâle getirmek elzemdir (2017: 76). Tarihi olayların ölümsüzlüğü hafıza için geçerli değildir. Canlı olan kolektif hafıza, konjonktürel ihtiyaçlar bağlamında şekillenir (Bilgin, 2013: 69).

Nora' ya göre hafıza ve tarihin birbirine karşıt pek çok özelliği bulunmaktadır. Hafıza daima şimdide üretilir, bir bakıma yaşamın kendisidir. Ancak tarih geçmişin tekrar tekrar inşasıdır ve bu yeniden oluşturma yanlış ve eksikliklerle doludur. Hafızanın kaynağı aynı geçmişi hatırlayan topluluktur. Hafıza hatırladıklarını kutsallaştırır. Duygular geçmişi anlamlandırmada aktif bir güçtür. Tarih ise eleştireldir, olaylar analiz metoduyla, söylem bağlamında incelenir. Tarihin aktardığı geçmiş, diktatörlüğü esas alır, ânında kendisini farklılaştırır ve oldukça etkilidir (2006: 19). Tarih toplumu dıştan inceler. Toplumun davranışlarını yönlendirmede değişiklik ve başlıkları vurgular. Kolektif hafıza ise toplum içinde kendiliğinden oluşur (Halbwachs, 2017: 85).

Geçmişlerinde kara leke barındıran uluslar, işledikleri insanlık suçlarını saptırarak yapay tarih anlatırlar. Anlatılan yanlış tarihle kitleler bir kez ikna edildikten sonra, tarihçinin gerçekleri duyurması çok da mümkün değildir. Toplumla aynı dönemde yaşayan tarihçi bile propagandaların tesirinde kalarak hakikatten uzaklaşabilir (Arendt, 2010: 30). Günümüzde muğlaklığını koruyan tarihsel olaylar hakkında tarihçiler, mevcut ideolojinin çizgisinde doğruluğu kesinmiş gibi açıklamalarda bulunmaktadır (Arendt, 2003: 14).

Kolektif Hafıza ve Medya İlişkisi

Medyanın en temel görevi halkı bilgilendirmektir. Böylelikle aynı bilgiye maruz kalan halkta oluşan kümülatif algı, beraberinde kolektif hafızanın oluşmasını sağlar. Başka bir görevi, çoğunluk tarafından yeğlenen düşüncenin kabul görmesini sağlamasıdır. Halka aktarmak üzere seçilen enformasyonlar belli bir düzen ve sıralama içinde, kendini kabul ettirecek şekli aldıktan sonra sunulur. Son görevi ise, oybirliğinin üretimini sağlamak amacıyla azınlığın sesine de yer verilir. Böylece kitle iletişim araçları, birleştirici ve bütünleştirici etkisiyle herkese hitap etmiş olmakla birlikte yeğlenen ideolojinin zahmetsizce kabulünü gerçekleştirmiş olur (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 213).

Enformasyon, toplumda belirli bir grubun veya örgütün bölümü olmaya çalışan birey için oldukça önemlidir. Medya farklı birçok seçeneğiyle, kitleleri çevresinde toplayarak, düşünme rotalarını tayin eder. Böylece kitleler, karar ve yorum yetilerini kitle iletişim araçlarına devreder ve geleceklerini tasarlamasına müsaade etmiş olurlar.

İnsanlık tarihi süresince çok defa hafızalardaki bilgi onarım görmüş, bazen de tamamen yıkılarak yeniden inşa edilmiştir (Kaplan ve Kaplan, 2007: 109). Kitle iletişim araçlarının hayatın bir parçası olmasıyla birlikte aynı geçmişin birçok farklı anlamı ortaya çıkmıştır. Modern dünyada kolektif hafıza medya dolayımında oluşturulmaktadır. Medya ise daima gerçekliğin sembolik

üretimini yapmaktadır. Kullandığı dil ve görsellerle, kuşkuyla çok da yer bırakmadan toplumun güvenini kazanır. Medyanın sahip olduğu bu gücü hükûmetin çıkarları bağlamında kullanılmıştır. Sabit olmaktan ziyade sürekli değişime açık olan kolektif hafızaya medya aracılığıyla oluşturulmuş geçmiş, çıkarı doğrultusunda topluma onurla yahut nefretle hatırlatılır.

Medya çalışanları olaylara genellikle bir tarihçi gibi yaklaşmaz. Bellekleri olaylardan ziyade öykülerin kronolojik sıralanışıyla doludur. Çünkü meslekleri şimdinin olaylarını yüceltirken, geçmiş olayları çoğunlukla görmezden gelir. Kamuoyu kavramına daha yakından baktığımızda, medyanın bu yöneliminin nedeni anlaşılmaktadır: Kamuoyu; tutarsız, bir konu hakkında ikna edildiği an yönünü değiştirebilen, belleksiz, zor anlaşılan, tehlikeli, eğreti ve soyut bir yapıya sahiptir (Jeanneney, 2006: 8). Bu bağlamda başlangıçta yazılı, devamında görsel işitsel medya araçları kamuoyuna nasıl ulaşacakları konusunda yöntemler geliştirmiştir. Jeanneney (2006: 9) kamuoyu araştırmalarını, dikkate alınışları bakımından Prokrustes'in yatağına¹ benzetir. Medya geçmişi nasıl isterse öyle kullanırken, kamuoyunu da görece makul sınırlara hapseder. Kolektif hafızanın geçmiş kadar gelecek hakkında da bilgiye ulaşmasını sağlayan birincil kaynak medyadır.

Kitle iletişim araçları, toplumun bilinç çerçevesini oluşturmada başat rolü üstlenmektedir. Bu bağlamda toplumsal algının inşasını yapan kitle iletişim araçları, bireylerin yeğlenen ideoloji çevresinde toplanmasını sağlar (Taşkiran ve Yılmaz, 2007: 31). İnsanların haber edinme ihtiyacını gideren kitle iletişim araçları, topluma yaşanan olayları bütünsel olarak aktarmak gibi önemli bir göreve sahiptir. Olayların seçimi ve sunum şekli toplumun belirli bir düşünce etrafında toplanmasını ve hafızalarını bu bağlamda şekillendirmelerini sağlar.

Medya, olayların doğruluğu veya yanlışlığı konusunda hüküm verici bir güç haline gelmiştir. Gazete, radyo, televizyon yanlış bir olayı doğru olarak duyurup, kitleleri buna inandırma gücüne sahiptir (Ramonet, 2000: 52). En fazla izlenen televizyon programlarını incelediğimizde, bunların topluma bellek edindirmekten ziyade, şimdinin ideolojisini tekrarlayan yayınlar olduklarını görmekteyiz. Geçmiş, televizyon karşısında yenik düşürülmüştür. Televizyon geçmişi istediği gibi değiştirmekte, tüketmekte, ideolojisine bağlamında yeniden üretmektedir (Oskay, 2000: 333). Geçmiş, şimdi, gelecek olarak yapılan tasnifin yerini medyanın anındalığı almıştır (Virilio, 2003: 113). Medyanın durmaksızın ve yoğun biçimde aktardığı enformasyon, hafızaları ıvrı zıvırla dolu bir ardiye haline getirmiştir. Salt şimdiiyi yaşayan bireyler, olaylar arasında bağlantı kurmaktan aciz, sorgulama ihtiyacı duymayan canlılar haline gelmiştir.

Medya ve Olayların Yeniden İnşası

Medya konusunda yapılan araştırmalar “dünyaya açılan pencere” işlevi iddiasıyla gerçekleştirilen “yanlış bilinçlendirme aygıtı” olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda medya, kolektif algının sınırlarını belirleyip, yönlendirmelerde bulunmaktadır (Taşkiran ve Yılmaz, 2007: 10). Medya, olayları yeni baştan kurgulayarak, gerçek bağlamından tamamen uzaklaştırmaktadır (Bourdieu, 1997: 23). Medya toplum için manevi değeri yüksek bir olayı, anlık çıkarları doğrultusunda kullanabilir. Bugün oluşturulan duygular, geçmiş olaya eklenerek yeni bir anlam oluşturulur. Duyurumu yapılan olaya yönelik getirilen yorumlar, açıklamalar ise kolektif hafızayı şekillendirme yöntemleridir.

Medyanın gücü onları yöneten, kontrol eden veya sahibi olanların, başkaları üzerinde istedikleri amaca ulaşmalarına yardımcı olur. Tarihsel, ekonomik, politik gücü elinde tutmak isteyenler medya denetiminde aktif rol sahibidir. Medya denetimi, sahibine birtakım imkânlar sağlamaktadır. Bunlardan birincisi, denetim sahibi halkın ilgisini istediği noktada toplayabildiği için onların farklı düşüncelere sapmalarını engellemiş olur. İkincisi, medyadan aldıkları güç sayesinde

¹ Prokrustes: Yunan mitolojisinde geçen bir hayduttur. Prokrustes gasp ettiği kişileri demirden bir yatağa yatırmış. Eğer kişinin boyu yataktan uzunsa ayaklarından kesermiş yok eğer yataktan kısaysa kolları ve bacaklarından uzatarak öldürmüştür.

statü sahibi olurlar. Üçüncüsü, gerekli görüldüğü takdirde medya aracılığıyla kitleler belirlenen konuda seferber edilebilir. Dördüncüsü, medya belli kültürlerin varlığına müsaade etmesinin yanı sıra gerekli gördüğü takdirde, yeni bir kültür oluşturma gücüne de sahiptir. Medyanın canlı tuttuğu kültürler çevresinde bir araya gelen topluma, varlığını devam ettirmede destek olur. Beşinci ve son madde ise, medya bireylerin ruhsal olarak tatmin olmalarında bir araç olarak kullanılır. Onlara kendilerini iyi hissetme, eğlenme, hayatın sıkıntı ve zorluklarından bir müddet uzaklaşma vaatlerinde bulunur (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 96). Bahsi geçen beş maddenin ortak noktasına baktığımızda, toplumun zihin ve eylemlerini yönlendirme amacı taşıdıklarını görmekteyiz. Bu bağlamda geçmiş bilgisiyle hafızalara yönelik yapılan kasti haberlerin önemi yadsınamaz.

Araştırmanın Metodolojisi

Medya tarafından salt olduğu gibi anlatılmayan geçmişin, yeniden yapılandırıldıktan sonra aktarılıyor olması, araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Medyanın bu tutumundan hareketle, kolektif hafıza ve medya arasındaki kuvvetli ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın amacı, gazetelerin yıllar içinde değişen söylemlerini kolektif hafıza vasıtasıyla topluma nasıl aktardığını ortaya koymaktır. Karşılaştırmalı olarak yürütülecek olan araştırmada, farklı ideolojilerin dönemsel olarak aynı olayı topluma hangi yönden hatırlattığını ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Çalışmada seçilen gazetelerin haber söylemleri incelenirken kültürel, ideolojik, toplumsal güç/iktidar (İnal, 1996: 75) unsurlarının açığa çıkarılması bakımından Teun van Dijk'in eleştirel söylem analizi uygun görülen yöntem olmuştur. Zira gazetelerin kurduğu gerçekliğin inşası incelenirken, okur-yazar diyalogundan hareketle metinlerin ardındaki mana ve imaların ortaya çıkarılması, eleştirel söylem analiziyle mümkün olacaktır.

Çalışma kapsamında Sabah ve Hürriyet gazetelerinde yer alan 28 Şubat'la ilgili haberler incelenmiştir. 28 Şubat'ın yıldönümü olan, 28 Şubat günü ile önceki ve sonraki günler olmak üzere, 1998 yılından 2019 yılına kadar olan mevzu bahis gazetelerin üç günü örneklem olarak seçilmiştir. Fakat çalışmanın sınırlılığı göz önünde bulundurularak yalnızca 28 Şubat günü haber analizlerinde yer verilmiştir. Gazeteler okunma oranları ve farklı ideolojik yaklaşımlarına göre seçilmiştir. Seçilen gazetelerin incelenme sürecinin kapsadığı yirmi bir yılın ayrı ayrı okunma oranlarına ulaşılamamıştır. 2019 yılı okuma oranlarına bakıldığında (<http://gazetetirajlari.com/>) Sabah Gazetesinin ilk sırada, Hürriyet Gazetesinin ise üçüncü sırada yer aldığını görmekteyiz. İkinci sırada yer alan Sözcü Gazetesi'nin araştırma kapsamına dahil edilmeme sebebi, 2007 yılında kurulmuş olmasıdır. Araştırmada ise 28 Şubat'ın ilk yıldönümü olan 1998 yılından beri yapılan haberler incelenmiştir.

Çalışma kapsamında seçilen gazetelerin yirmi bir yıllık yayın hayatları boyunca sahiplik yapılarında çok defa değişiklik yaşandığı gözlemlenmiştir. Haberlerin eleştirel söylem analizi yapılırken yıllara göre farklılaşan söylemler dikkatlerden kaçmamıştır. Şekil 1 ve Şekil 2'de gazetelerin değişen sahiplik yapılarına yer verilmiştir.

Şekil 1: Sabah Gazetesi

Şekil 2: Hürriyet Gazetesi

Nicel Veriler

Sabah Gazetesinin 1998-2019 yılları arasında yaptığı 28 Şubat haberlerini incelediğimizde, haberlerinin 7'sinin 27 Şubat'ta, 10'unun 8 Şubat'ta ve 15'inin 29 Şubat/1 Mart'ta olmak üzere toplamda 32 haber yayımlandığını görmekteyiz (Tablo 1). Niceliksel olarak haber dağılımını incelediğimizde 28 Şubat haberlerinin 2011 yılından itibaren yoğunlaştığı görülmektedir. Gazetenin sahiplik yapısı (Şekil 1) ve gündemdeki konularla paralel olarak 28 Şubat haberlerinde artış olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle 2013 yılında yaşanan 17-25 Aralık olayları, referandum, FETÖ ve seçim dönemlerinde 28 Şubat haberlerine ağırlık verildiği dikkat çekmektedir.

Tablo 1: Sabah Gazetesi 1998-2019

	27 Şubat	28 Şubat	29 Şubat	1 Mart
1998	-	-		-
1999	-	-		-
2000	+	+	-	
2001	-	-		-
2002	-	-		-
2003	-	-		-
2004	-	-	-	
2005	-	-		-
2006	+	+		+
2007	-	-		-
2008	-	-	-	
2009	-	-		-
2010	-	+		-
2011	-	+		+
2012	-	+	+	
2013	-	+		+++
2014	-	+		++++
2015	-	-		+
2016	+	+	+	
2017	-	-		++
2018	+	+		+
2019	-	+		+++
Toplam	32 Haber			

Hürriyet Gazetesinin 1998-2019 yılları arasında yaptığı 28 Şubat haberlerini incelediğimizde, Sabah Gazetesinde olduğu gibi dramatik artış veya azalışlara rastlanmamıştır. Gazete 4'ü 28 Şubat'ta ve 3'ü 29 Şubat/1 Mart'ta olmak üzere toplamda 7 adet 28 Şubat haberi yayımlamıştır (Tablo 2). Hürriyet Gazetesinin 28 Şubat haberlerine karşı görece mesafeli duruşunda sahiplik yapısının (Şekil 2) etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Hürriyet Gazetesi 1998-2019

	27 Şubat	28 Şubat	29 Şubat	1 Mart
1998	-	-		-
1999	-	-		-
2000	-	+	-	
2001	-	+		-
2002	-	+		-
2003	-	-		-
2004	-	-	-	
2005	-	-		-
2006	-	-		-
2007	-	-		-
2008	-	-	+	
2009	-	-		-
2010	-	-		-
2011	-	-		-
2012	-	-	+	
2013	-	+		-
2014	-	-		-
2015	-	-		-
2016	-	-	-	
2017	-	-		-
2018	-	-		+
2019	-	-		-
Toplam	7 Haber			

Haber Metinlerinin “Eleştirel Söylem Çözümlemesi” Yöntemiyle Analizi

İdeolojinin kamusal söylem sonucu oluştuğunu söyleyen van Dijk(2003: 60), ideolojik metinlerin analizinde ima edilen anlamı açığa çıkarmak için eleştirel incelemenin gerekliliğine vurgu yapar. Analizde ima edişlerin çözümlemesi ile haberde gerçekten söylenmek istenen ortaya çıkarılabilir (Sözen, 2014: 122). Bu bilgilerden hareketle, araştırmada yer alan ve kamusal birer araç olan gazetelerin ideolojik söylemlerle inşa edilen haberleri analiz edilirken, kullanılacak olan en uygun yöntem eleştirel söylem analizi olarak belirlenmiştir.

Sabah Gazetesi

28 Şubat 2000

Manşetten verilen haberin başlığında, “İstifa etmedik hayatımız bitti” ifadesine yer verilmiştir. Haberin başlığından ne anlatmak istediği tam olarak anlaşılmamaktadır. Başlığın altında 28 Şubat günü gerçekleştirilen toplantıdan bir kare fotoğraf kullanılmıştır. Fotoğraf içi metinde, “28 ŞUBAT 1997... SAAT 23.30... MGK TOPLANTISI...” ifadesine yer verilmiştir. Fotoğraf altı metinde ise, “9.30 saatlik toplantıdan sonra yayınlanan bildiri tarihi ‘laiklik muhtırası’ olarak geçti. Erbakan da MGK kararlarına imza atarak, kendine muhtıra veren ilk başbakan oldu” ifadesine yer verilmiştir. Bu metinden gazetenin olaya ilişkin kendi yorumunu yaparak bir sonuca vardığı görülmektedir. Haberin spotunda, “Akşener: MGK’dan çıkar çıkmaz istifa etseydik 18 Nisan seçimlerinin sonucu böyle olmazdı” ifadesine yer verilmiştir. Başlığı destekleyen bu ifade, okuyucuda haberin içeriğine dair fikir oluşmasını sağlamıştır. Metni destekleyici olarak Akşener’in boydan bir fotoğrafına yer verilmiştir. Haberin giriş cümlesinde Akşener’in MGK toplantısını anlattığı belirtilmiş ve üç alt başlıkta değindiği konulara kısaca yer verilmiştir.

Haberin devamı 24. sayfanın tamamını kaplayacak şekilde verilmiştir. Burada ana sayfayla alakasız olarak “Yeşil tayyöre ‘irtica’ esprisi” başlığı kalın harflerle atılmıştır. Başlık tek başına konuyla ilgili bir fikir vermemektedir. Akşener’le yapılan röportajdan: “Koyu yeşil tayyör giymiştim. Güven Erkaya kıyafetime baktı ve kıyafetimi göstererek dedi ki: ‘Sayın bakan siz modayı iyi takip ediyorsunuz.’ Güldüm. Akluma bir tavizin olduğu hiç gelmedi” alıntılanan bu bölüm haberin içeriğine dair bilgi vermektedir. Akşener, o gün Erkaya’nın sözlerindeki iğneleyici etkiyi görmediğini, olumsuz imada bulunduğunu bugün fark ettiğini anlatmıştır. “Tansu Çiller’in hayali” alt başlığıyla verilen kısımda ise Akşener MGK toplantısında Çiller’in askerle arasındaki ilişkiyi “Refahiyol hükümetinde bir emniyet sübabı olabileceğine inanıyordu” sözleriyle yorumlamıştır. Akşener burada Çiller’in gerçekleştiremeyeceği bir durum için boşa çabaladığını belirtmiştir. Haberin başlığı ile bu bağlamda anlamsal ilişki kurulmuştur.

Haber şematik olarak incelendiğinde ana olayın tüm ayrıntılarıyla sunulduğu görülmektedir. Akşener toplantı gecesinden ayrıntıları üç yıl sonra 28 Şubat’ın yıl dönümünde anlatmıştır. MGK toplantısının stresli geçtiğini ve Erbakan’ın zor anlar yaşadığı için sıkıntıdan terlediğini belirtmiştir. Erbakan’ın ılıman bir tavır içerisinde askerleri teskin etmeye çalıştığını fakat çabalarının bir işe yaramadığını söylemiştir. Haberi destekleyici unsur olarak MGK toplantısından bir fotoğrafa sayfanın ortasında yer verilmiştir. Akşener’in su içerken çekilmiş bir fotoğrafı da röportajın yanında yerini almış ve fotoğrafın altında: “İktidarın üstüne bir bardak su” ifadesine yer verilmiştir. Açıklama olarak ise Refahiyol hükümetinin vaktinde istifa etmemesini bir hata olarak belirten Akşener’in sözleri aktarılmış. Haberde kullanılan fotoğraf ve altındaki metin, Akşener’in röportajda yer verilen ifadelerini destekler niteliktedir. Akşener 28 Şubat günü istifa etmemelerinin 18 Nisan 1999 seçimlerini olumsuz yönde etkilediği yargısında bulunmuştur. Devamında uygulamalarının mümkün olmadığı 16 maddelik bildiriye imza atmamalarının daha iyi olacağını sonradan fark ettiğini belirtmiştir. Muhabirin Akşener’e bu yargıya varmasında sebebi sorması üzerine, o bildiriye uymanın veya uymamanın o saatten sonra bir etkisi olmayacağını, asker ile kamuoyunda oluşan önyargının kendilerini engelleyeceğini belirtmiştir. Anlatılanlardan olayın bağlam bilgisinin verildiği görülmektedir. Haber kaynağı olarak Taki Doğan’ın ismi belirtilmiştir. Olayın sonucunda 18 Nisan 1999 seçimlerindeki başarısızlığın sebebi olarak zamanında yapılmayan istifa gösterilmiştir.

Haberde aktif cümle yapılarıyla olayın tanığı yaşadıklarını bizzat anlatmıştır. Tanığın ifadeleri ve konuşmalara müdahale edilmeden aktarılması haberin retorik yönünü oluşturmıştır. Ayrıca başlıkta yer alan “irtica” kelimesi gazetenin kendi yorumudur ve dikkatlerin bu yöne toplanmasını amaçlamıştır.

28 Şubat 2006

Ana sayfanın etek kısmında yer alan “*Askeri kesimle işbirliği yoktu*” başlığında spot kullanılmamış ve haberin giriş cümlesinde yer alan, “*Demirel 28 Şubat sürecinde askerle işbirliği yapmadığını belirterek şöyle dedi: ‘Çeşitli haksızlıklara uğrayan benim... 12 Mart... 12 Eylül... Muhtıra, askeri darbe...’*” ifadeleri haberin konusuna dair okuyucuda fikir oluşmasını sağlamıştır. Haberde görsel tamamlayıcı olarak fotoğraf kullanılmamıştır.

Haberin devamı olan 19. sayfada “*Direnilseydi ne olurdu?*” başlığı, “*Özel ve Gizli Uyarılar*” ve “*Askerle işbirliği*” alt başlıklarıyla sunulmuştur. Haber önceki gün Demirel ile yapılan röportajın devamı olarak sunulmuştur. İlk sütunun başında önceki gün verilen Demirel ve muhabirin küçük bir kare fotoğrafı ve içinde yer alan metin: “*Demirel 9 yıl sonra 28 Şubat’ı anlattı*” şeklinde aynen eklenmiş ve fotoğrafın köşesine kırmızı daire içinde “2” yazılmıştır. “*Direnilseydi ne olurdu?*” başlığı üç sütundan oluşmaktadır. Spotun bulunmadığı haberin giriş cümlesinde, “*Refah Partisi ile Doğru Yol Partisi’nin kurduğu ‘Refahyol’ hükümeti, 28 Şubat kararlarına ‘direnseydi’ ne olurdu?*” cümlesine yer verilmiştir. Giriş cümlesinden gazetenin geçmişteki bir kabullenişle bugün yüzleşerek, 28 Şubat’ın failleri ile mağdurları arasında yaşananlara ışık tutmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Metin ortasında kullanılan fotoğrafta Demirel ve eşi Nazmiye Demirel’in evlerinde çekilmiş bir kare kullanılmıştır. Fotoğraf altı metinde: “*Demirel’in Donat’la randevusunun sohbet bölümlerine Nazmiye Hanım da katıldı*” ifadesine yer verilmiştir. Haberde Demirel ile yapılan röportajın önemli görülen yerleri aktarılmıştır. Demirel 28 Şubat kararlarının yerinde olduğunu ve bir takım çevrelerin bu kararları istismar etmeye çalıştığını dile getirmiştir. Üzerinden üç yıl geçmiş olan 28 Şubat kararlarının bu süre zarfında hiçbir vatandaşın inanç özgürlüğüne kısıtlama getirmediğini belirtmiştir. Devamında “*28 Şubat kararları İslam ve Müslümanlıkla mücadele değil, Müslümanlık ve İslamın kullanılmamasıdır*” ifadesine yer verilmiştir. *Direnilseydi ne olurdu* sorusuna ise kimsenin direnmeden o kararlara imzasını attığını fakat daha sonra sanki bir itiraz durumu varmış gibi bir algı oluştuğunu söylemiştir. Demirel darbe açıklamalarıyla bir önceki günkü röportajında olduğu gibi ideolojik duruşunu net bir şekilde belli etmiştir. “*Askerle işbirliği*” başlığı altında Demirel’e 28 Şubat sürecinde askerle işbirliği yapıp yapmadığı sorulmuştur. Demirel bu soruya net olarak cevap vermemiş fakat askerin dinlenilmesi gerektiği vurgusunda bulunmuştur. Bunun üzerine muhabir sorusunu tekrarlayınca Demirel: “*Hayır*” cevabını vermiştir. Demirel’in muğlak ifadeleri askerle işbirliği içinde olduğu fikrini oluşturmaktadır. “*Özel ve gizli uyarılar*” başlığı ile verilen bölümde ise Demirel’in Erbakan’a “*Özel ve gizli*” damgasıyla gönderdiği mektuplardan bahsedilmiştir. Metni destekleyici olarak kullanılan fotoğrafta Erbakan ve Çiller yer almakta ve fotoğraf içi metinde: “*Erbakan ve Çiller Karadenizliler gecesinde kemençe çalıyor*” ifadesine yer verilmiştir. Başlıktan bu mektupların bir tür ikaz olarak algılanması sağlanmıştır. Demirel 28 Şubat’a giden süreçte Erbakan ve Çiller ile konuşmuş ve Milli Savunma Bakanı Turhan Taylan’ı dikkate almaları gerektiğini belirtmiştir.

Şematik olarak incelediğimizde ardaalan ve bağlam bilgisine yeterince yer verilmeyen haberde, Demirel’in askerle olan ilişkisi üzerinde durulduğunu görmekteyiz. Demirel her ne kadar muğlak ifadeler kullansa da söylediklerinden, şüpheyi yer bırakmayan net anlamlar çıkmaktadır.

Haberi mikro yapısal özellikleriyle değerlendirdiğimizde basit ve aktif cümlelerin kullanıldığını görmekteyiz. Röportajda ifadelerin önemli kısımları aktararak azaltıldığı görülmektedir. Sözcük seçiminde haberin konusunu oluşturan “*asker*” kelimesinin çokça kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca 28 Şubat’ın en tartışmalı konusu olan “*İslam ve müslüman*” kavramları da dikkat çeken ifadeler olmuştur. Haberde Demirel’in ifadeleri ve 12 Mart, 12 Eylül gibi geçmişte yaşanan olaylar üzerinden kendisinin yaşadığı sıkıntılara dikkat çekmesi, haberin gerçekliğini destekleyen ifadeler olmuştur. Röportaj sırasında çekildiği anlaşılan fotoğraflar da haberi retorik olarak güçlendirmektedir.

28 Şubat 2010

Ana sayfada manşet kısmından alt başlık olarak verilen haberde kısa bir giriş cümlesi kullanılmış ve devam sayfası belirtilmiştir. “28 Şubat 10 yıl bile sürmedi” başlığından 28 Şubat’ın etkilerinin devam etmediğine dikkat çekilmiştir. Tırnak içinde verilen başlığın Başbakan Yardımcı Bülent Arınç’a ait bir ifade olduğu anlaşılmaktadır. Haberin giriş cümlesinde Arınç’ın ifadesi tırnak içinde verilmiştir: “O zamanki yetkili ‘Bin yıl sürecek’ demişti. Görüyorsunuz 10 yıl bile sürmedi.” Arınç’ın sözlerinden 28 Şubat’ı destekleyenlerin amaçlarına ulaşamadıklarını ve kullanılan zıt rakamsal ifadelerden dönemin etkilerinin silinmiş olmasını başarı olarak işaret ettiği anlaşılmaktadır. Haberde Bülent Arınç’ın açıklama yaparken çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmiştir.

Haberin devamı olan 20. sayfaya baktığımızda, baş sayfadaki “28 Şubat 10 yıl bile sürmedi” başlığının aynen kullanıldığını görmekteyiz. Üst başlık ve spotun kullanılmadığı haberin giriş cümlesinde, “Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç ‘bin yıl süreceği’ ifade edilen 28 Şubat sürecinin 10 yıl bile sürmediğini söyledi” ifadelerine yer verilmiştir. Haberde görsel olarak Bülent Arınç’ın vesikalık bir fotoğrafı kullanılmıştır. Haberin şematik özelliklerine baktığımızda ana olay olarak, Arınç’ın 28 Şubat ile 13 yıl sonrası arasında yaptığı karşılaştırmaya yer verildiğini görmekteyiz. Bir gazetecinin 28 Şubat’ın yıl dönümünde, iddialı söylemiyle hafızalarda yer eden “bin yıl” hatırlatmasına Arınç, “...Görüyorsunuz on yıl bile sürmedi. Türkiye demokratikleşiyor. Türkiye özgürleşiyor. Türkiye AB standartlarında bir hukuk ve demokrasi standardını yakalıyor” ifadeleriyle cevap vermiştir. Haberde ardalan ve bağlam bilgisinden ziyade seçilen cümle üzerinden yapılan kısa açıklamaya yer verilmiştir. Gazete Arınç’ın ifadelerini yorum yapmadan tırnak içinde aktarmıştır. Cevat Özdemir’in imzasıyla verilen haberden çıkan anlam, demokrasiye karşı büyük bir darbe olan 28 Şubat’ın izlerinin kısa sürede ortadan kaldırılmış olmasıdır.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda, aktif ve pasif yapı cümlelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Arınç’ın açıklamasında tekrar tekrar kullandığı “demokrasi” kelimesi dikkat çekmektedir. Arınç bugün Türkiye’nin demokratik bir ülke olduğunun altını çizerken, 28 Şubat döneminde yapılan hukuksuzluk ve demokrasinin ruhuna aykırı uygulamalara gönderme yapmıştır. 28 Şubat ile 13 yıl sonrası üzerinden yapılan kıyas ve ortaya konulan zıtlık dikkat çekmektedir. Arınç’ın ifadeleri ve rakamsal ifadeler, haberi retorik yönden güçlendiren ifadeler olmuştur.

28 Şubat 2011

Sürmanşetten “Ölümüyle de tarih yazdı” başlığıyla duyurulan haberin spotunda “Erbakan 28 Şubat’ın yıldönümünün arefesinde ve 28 Şubat’ı tetikleyen Kaddafi’nin koltuğunun sallandığı günlerde hayata veda etti...” ifadesine yer verilmiştir. Görsel olarak Erbakan’ın açıklama yaparken çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmiş, fotoğraf altında “Necmettin Erbakan (29 Ekim 1926-27 Şubat 2011)” şeklinde doğum ve ölüm tarihi belirtilmiştir. Fotoğrafın üstünde ise siyah zemin üzerinde “Siyasetin hocasını kaybettik” ifadesi kullanılmıştır. Haberde, “Son ana kadar şuuru açıktı” ve “Eşinin yanına defnedilecek” şeklinde iki ara başlık görülmektedir.

Haberin devamı olarak belirtilen 22 ve 23. sayfalara baktığımızda, iki sayfayı da kaplayacak şekilde “Hoca giderken de tarih yazdı” başlığının, “Cumhuriyet’in kurulduğu gün doğan Prof. Necmettin Erbakan, 1969’da Milli Görüş hareketiyle siyasete atıldı. Başbakan Yardımcılığı ve Başbakanlık yaptı. Libya ziyaretiyle tetiklenen 28 Şubat ‘darbesi’ onu Başbakanlık’tan etti. Kaddafi’nin sallanan koltuğu ve 28 Şubat’ın yıldönümünden bir gün önce ölmesi ise tarihin bir cilvesi oldu” şeklinde Erbakan’ın hayatından öne çıkan olayların haberin spotunda verildiğini görmekteyiz. Görsel olarak Erbakan’ın önünde gazete ile çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmiştir. Yine iki sayfayı kaplayacak şekilde tasarlanmış film şeridi içerisinde Erbakan’ın hayatından öne çıkan karelere yer verildiği görülmektedir. 22. sayfaya baktığımızda, Erbakan’ın karakteristik yapısıyla ilgili övgülere ve siyasilerin taziye mesajlarına yer verildiğini görmekteyiz. 23. sayfada ise

“7 Şubat’ta helalleşmişim” ara başlığı altında Süleyman Demirel ve Tansu Çiller’in ifadelerine yer verildiğini görmekteyiz. Bu sayfanın görseli olarak, Erbakan’ın veda ederken çekilmiş bir fotoğrafına, dekupe olarak yer verildiğini görmekteyiz.

Haberi şematik olarak incelediğimizde ana olay olarak Erbakan’ın ölümü ve o tarihin Erbakan’ın yaşadığı sıkıntılı dönemlere denk gelişinin ele alındığını görmekteyiz. “*Parlak bir bilim adamıydı, Milli Görüş’ün 42 yıllık lideri hayata veda etti*” şeklinde Erbakan’ın başarıları üzerinden uğurlandığı görülmektedir. Haberde ardalan bilgisi olarak Erbakan’ın hayatından öne çıkan kısımlara yer verildiği görülmektedir. 28 Şubat’a haberin spotlarında ve Çiller’in yorumunda yer verildiğini görmekteyiz. Çiller ifadesinde, “*Hocalık yaptığı dava arkadaşları olan insanlar bugün iktidarda. 28 Şubatı ayrı analiz etmek lazım. Erbakan o çizgisinde devam etti...*” sözlerine yer vermiştir. Çiller’in Erbakan’dan övgüyle bahsederken 28 Şubat konusuna girmek istemediği anlaşılmaktadır. Kaynağın belirtilmediği habere çıkan sonuç, Erbakan’ın son yolculuğuna uğurlanırken siyaset yaşamında maruz kaldığı haksızlıklar ve farklı siyasiler tarafından değerli bir insan olarak anılması olmuştur.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda habere etken ve edilgen yapıları cümlelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Haberin spotunda yer alan “...28 Şubat ‘darbesi’ onu Başbakanlık’tan etti” cümlesinde tırnak içinde yazılan *darbe* sözcüğüne dikkat çekilmiş ve okuyucuya hukuksuz bir olay yaşandığı mesajı verilmiştir. Haberde Kaddafi’nin liderliğinin sallantıda olduğu belirtilerek, Erbakan’ın ölüm günü “*kaderin cilvesi*” şeklinde yorumlanmış, okuyucuya bir nevi *etme bulma dünyası* mesajı verilmiştir. Haberde kullanılan Erbakan’ın ve taziyelerini dile getiren siyasilerin fotoğrafları haberi retorik olarak desteklemiştir. Aynı zamanda Erbakan’ın meslektaşları ve yakın çevresinin Erbakan hakkındaki yorumları da haberi retorik olarak güçlendiren unsurlardandır.

28 Şubat 2012

Ana sayfanın etek kısmında yer alan haberin başlığı: “*YÖK’te Teziç Dönemine Mercek*” şeklinde atılmıştır. Başlıktan Erdoğan Teziç’in YÖK başkanı olduğu döneme dair araştırmalar yapıldığı veya yapılacağı anlaşılmaktadır. Spotun kullanılmadığı haberin giriş cümlesinde, “*28 Şubat soruşturmasında, YÖK’ten alınan belgelerde, yeni detaylar ortaya çıktı*” ifadesine yer verilmiştir. Haberde Erdoğan Teziç’in vesikalık bir fotoğrafı kullanılmıştır. Haberin devamı olan 16. sayfaya baktığımızda “*YÖK’te Teziç dönemi de inceleniyor*” başlığının, “*YÖK’te yapılan aramaların sadece Kemal Gürüz değil, Erdoğan Teziç’in başkanlık dönemini de kapsadığı belirtildi*” spotuyla birlikte verildiğini görmekteyiz. Başlık ve spot okuyucuya haberin konusu hakkında bilgi vermektedir. Haber başlıkta verilen bilgileri ayrıntılandırarak, bahsedilen 20 bin belge arasında birçok akademisyenin irtica ve bölücülükle suçlandığına dair bilgiler olduğu aktarılmıştır. Teziç’in tırnak içinde verilen ifadesinde kendi döneminde veya daha önce bahsedilen faaliyetlerin olmadığını belirtmiştir. Bu araştırmaların 2 yıllık kopya soruşturması sonucu ortaya çıkmasını manidar bulduğunu söyleyen Teziç’in, habere iddia edilen ifadelerden farklı bir imada bulunduğu görülmektedir. Teziç’in ana sayfadaki fotoğrafı bu sayfada da aynen kullanılmıştır.

Haberi şematik olarak incelediğimizde, ana olayın 28 Şubat davaları üzerinden açıkça verildiğini görmekteyiz. Haberde 28 Şubat davalarından uzun ve ayrıntılı bir şekilde bahsedilirken, Teziç’in konuşmasına ayrılan metnin kısalığı gazetenin ideolojik duruşunu belirtmesi bakımından dikkat çekmektedir. Haber kaynağı Yahya Bostan ve Safure Cantürk olarak belirtilmiştir. Habere net bir sonuca varmak mümkün olmamakla birlikte devam eden 28 Şubat soruşturmasının ortaya yeni bilgiler çıkarabileceği anlaşılmaktadır.

Haberin genelinde edilgen cümleler kullanılmıştır. Retorik yönden ise Teziç’in tırnak içinde verilen sözleri dışında başka bir şeye rastlanmamıştır.

28 Şubat 2013

Ana sayfanın etek bölümünde tek sütundan verilen haberin başlığında, "28 Şubat'ın yıldönümünde yeni bir dalga" ifadesine yer verilmiştir. Başlıktan, haberin içeriğinde, 28 Şubat ile ilgili ortaya çıkan yeni gelişmelerin verildiğini anlamaktayız. Haberin spotunda, "4 emekli general ile bir muvazzaf albay dün sabah gözaltına alındı" cümlesine yer verilmiştir. Gazete görsel olarak Eski Kara kuvvetleri Komutanı Erdal Ceylanoğlu ile Mehmet Başpınar'ın fotoğraflarına yer vermiştir. Fotoğraf altı metinde ise, "28 Şubat'la ilgili 73 kişi tutuklu" ifadesi kullanılmıştır.

Haberin 20. sayfadaki devamına baktığımızda "28 Şubat'ın yıldönümünde 5 gözaltı daha" üst başlığı altında "Tankları yürüten paşa tutuklandı" başlığıyla verildiğini görmekteyiz. Haberin spotunda, "Eski Kara Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Ceylanoğlu ile emekli Tümgeneral Yücel Özsrı tutuklandı. Bir muvazzaf albay ile iki emekli general ise serbest bırakıldı" cümlelerine yer verilmiştir. Postmodern darbe olarak ifade edilen 28 Şubat'ın simgesi haline gelen tankları yöneten komutanla ilgili verilen ayrıntılı bilgiler dikkat çekmektedir. "...Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün eşi Hayrunnisa Gül'ün elini sıkmayan emekli Org. Arslan Güner..." Haberde bahsedilen komutanın olumsuz tavrı ile nitelendirilmesi, okuyucuya davranış değerlendirmesi yapma görevi yüklemektedir. Tırnak içinde verilen ifadelerde komutanlara tankları kimin talimatı ile yürüttükleri sorulmuş ve cevap olarak karargâhın emri olduğunu söylediklerini görmekteyiz. Haberde ayrıca tutuklanma talebiyle mahkemeye sevk edilen komutanların adli kontrol şartıyla serbest bırakıldıkları bilgisine yer verilmiştir. Metni destekleyici olarak, bahsi geçen komutanların vesikalık fotoğraflarına yer verilmiştir. Haberin devamında tankların yürütülmesiyle ilgili sorgulamadan öne çıkan kısımların verildiğini görmekteyiz. Alt başlık olarak verilen "Soruşturmada 73 tutuklu" başlıklı haberin giriş cümlesinde koyu ve büyük harflerle yazan "Postmodern" ifadesi dikkat çekmektedir. Haberin içeriğinde tutuklananlar ve şüphelilerin isimlerinin aktarıldığını görmekteyiz.

Haberi şematik olarak incelediğimizde ana olay sunumunun başlıktan yapıldığını görmekteyiz. Gazete ana olayı tankların yürütülmesi üzerinden sunmuştur. Haberden 28 Şubat darbesini gerçekleştirenlerin cezalarını çektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Haber Aliye Çetinkaya imzasıyla aktarılmıştır.

Haberde edilgen yapıda cümleler kullanılmıştır. Konuşmaların az bir kısmı tırnak içinde verilmiş çoğu eksiltiyle dolaylı yoldan aktarılmıştır. Haberde sıkça tekrar edilen ve darbenin simgesi olarak ifade edilen "tank" kelimesi, kalın ve büyük harflerle verilen "postmodern" kavramı ve komutanların konuşmalarından tırnak içinde aktarılan kısımlar, metnin retorik unsurları olmuştur.

28 Şubat 2014

28 Şubat haberini sürmanşetten veren gazete iki satırda "Aynı Senaryo Aynı Kumpas" başlığını kullanmıştır. Üst başlık olarak verilen, "28 Şubat'tan bugüne hiçbir şey değişmedi, aktörler, roller ve amaç yine aynı" sözleri ve "Gülen ve işbirlikçileri, 28 Şubat'ta hükümeti alaşağı ettikleri kumpası bugün de sahneye koymaya çalışıyor" şeklinde verilen spot kısmı okunduğu zaman haberin konusu anlaşılmaktadır. "Darbecileri selamladılar" ve "Kırlı ittifak hiç değişmedi" alt başlıklarıyla verilen haberin devam sayfası belirtilmiştir.

23. sayfadaki haberin devamına baktığımızda aynı başlığın kullanıldığını görmekteyiz. Spot kısmında ise "28 Şubat 1997'de hükümetin devrilmesiyle sonuçlanan darbeyi yapan aktörler, 17 yıl sonra aynı kırlı ittifakı kurdu. Aynı güçler bugün de Türkiye'nin geleceğini karartmak için güç birliği yaptı" ifadelerine yer verilmiştir. Haberde 28 Şubat MGK toplantısından bir fotoğraf kullanılmış ve fotoğrafın üzerindeki metinde "28 Şubat'tan bugüne" ifadesine yer verilmiştir. Haberin giriş cümlesinde, "Bugün Türk demokrasi tarihine en karanlık günlerden biri olarak geçen 28 Şubat darbesinin yıldönümü" sözlerine yer verilmiştir. Haberin içeriğinde "Gülen Örgütü" olarak ifade edilen örgütün ülkeye yaşattıklarıyla 28 Şubat sürecinin benzerliği anlatılmıştır. FETÖ elebaşının 28 Şubat sürecine olan desteği dönemin gazetelerinden sunulan haberlerle açıklanmıştır.

Haberi şematik olarak incelediğimizde ana olay olarak 28 Şubat darbesini gerçekleştirenlerin ve o dönem gazetede kullanılan ifade ile “*Gülen örgütü*” nün aynı amacı gerçekleştirmeye çalışan aynı kişiler olduğu aktarılmıştır. Haber genelden özele doğru detaylandırılarak verilmiştir. Haberde özel yorumlara yer verilmiştir.

Haberin mikro yapısal özellikleri incelendiğinde aktif ve basit cümlelerin kullanıldığı görülmektedir. Retorik olarak geçmişteki gazete haberlerinin verilmesi haberin inandırıcılığını artırmıştır. Bir diğer ilgi çeken nokta ise iki olay arasında kurulan benzerlik olmuştur.

28 Şubat 2016

Gazetenin manşet bölümünden verilen haberde iki satırda “*Darbeci Anayasayı Gelin Çöpe Atalım*” başlığı, “*28 Şubatın Yıl Dönümünde Hükümetten Çağrı*” üst başlığı ile okuyucuya duyurulmuş ve haberde spota yer verilmemiştir. “*Darbeci Ruhu öldürelim*” alt başlığı altında, Adalet Bakanı Bekir Bozdağ’ın anayasanın değiştirilmesi ile ilgili yaptığı konuşmadan bir cümleye yer verilmiştir. Haberde Bozdağ’ın açıklama yaparken çekilmiş bir fotoğrafına yer verilmiştir.

Haberin devamı olan 17. sayfaya baktığımızda baş sayfadan farklı olarak “*Bozdağ: Yeni anayasa darbeci ruhu öldürür*” başlığının üst başlık olmadan spot ile birlikte verildiğini görmekteyiz. Haberin spotunda Bozdağ’ın: “*82 Anayasası’nı çöpe atmazsak, darbe tehdidini ortadan kaldırmış sayılmayız. Bu anayasanın ruhu burada durduğu sürece bazen 367 diye, bazen de başörtüsü yasağı diye hortlar*” ifadelerine yer verilmiştir.

Haberi şematik olarak incelediğimizde, 82 Anayasası’nın darbe anayasası olduğu ve yürürlükte kalmasının ülke için ciddi bir tehdit olduğu iddialarının ana olay olarak sunulduğunu görmekteyiz. Haberde arda lan ve bağ lam bilgisine yer verilmediği görülmektedir. Haber, mercek altına alınan anayasanın değiştirilmesi teması çerçevesinde yapılmıştır. Bozdağ’ın yorumlarında 82 Anayasası ile ilgili “*Türkiye yeni anayasa için darbeci mi bekleyecek? Değiştire değiştire 1982 Anayasası’nı hukuka dayalı, insan haklarına dayalı, hak ve hürriyetleri gerçek anlamda koruyan bir anayasa getiremeyiz. Tam 105 değişiklik yapmışız, biz büyük devletiz diyorsunuz ama bakıyorlar her taraf yama*” şeklinde yaptığı açıklamalarının tırnak içinde verilmemesinden gazetenin açıklamaları desteklediği anlaşılmaktadır. Ümit Uzun imzasıyla verilen haberden çıkarılan sonuç, darbenin etkisi ile oluşturulmuş bir anayasa ne kadar değişikliğe uğrarsa uğrarsın yeni bir anayasa oluşturulmadığı sürece bir tehdit unsuru olarak kalmaya devam edeceğidir.

Haberde kullanılan cümlelerin aktif ve basit yapıda olduğu görülmektedir. Haberde öne çıkan ifadelerden bazıları şöyledir: “*bütün darbe yasalarının anası 1982 Anayasası*” burada ana kelimesiyle yapılan genelleme ile 82 anayasasının ne kadar kapsamlı bir darbe anayasası olduğuna dikkat çekilmiştir. “*bu anayasanın ruhu burada durduğu sürece bazen 367 diye hortlar, bazen başörtüsü yasağı diye hortlar*” Bozdağ’ın burada 82 Anayasası için kullandığı metafor hortlak olmuştur. 82 Anayasası’nın değiştirilmesinin elzem bir durum olduğu, geçmişte yaşanmış sorunlardan örnek verilerek desteklenmiştir. Zıtlık üzerinden verilen örnekler haberi retorik yönden destekleyen unsurlar olmuştur. “*... adı Cumhuriyet ama ‘Paralel Cumhuriyet’ mi eski Cumhuriyet mi belli değil. Diyor ki, ‘Kahraman Türk ordusu dün gece bütün Türkiye’yi ele aldı’, kutsuyor darbe yapanları, Hürriyet ise ‘Türk ordusu vazife başında’ diyor. Darbe yapmak vazifeymiş.*” Bozdağ’ın burada ele aldığı iki gazetenin, darbe haberleri üzerinden biz ve onlar algısı oluşturduğu görülmektedir. Benzer şekilde Bozdağ, 27 Nisan’daki e-muhtıra döneminde Erdoğan’ın “*Herkes yerinde oturacak*” sözü ile Demirel’in tavrını kıyaslamış, “*Sayın Demirel ne yapıyordu? Fötrünü alıp gidiyordu.*” Metni retorik yönden destekleyen bir diğer unsur tanık ifadesidir. Mesut Yılmaz’ın 28 Şubat döneminde sarf ettiği şu söz lere yer verilmiştir: “*Benim siyasi hayatıma mâl olsa da imam hatiplerin kökünü kazıyacağım.*” Retorik olarak birçok destekleyici unsura yer verilmesini, okuyucuyu anayasayı değiştirmenin gerekliliği konusunda ikna etmek için kullanılan bir yöntem olarak değerlendirebiliriz.

28 Şubat 2018

Gazetenin etek bölümünde yer alan haberde “28 Şubat’ta hayatları FETÖ’cü hakimler çaldı” başlığı, üst başlık ve spot kullanılmadan okuyucuya duyurulmuştur. Haberin giriş cümlesinde “28 Şubat cuntası ile FETÖ’nün işbirliği yaptığı belgeleriyle ortaya çıktı” ifadesine yer verilmiştir. Haberi görsel destekleyici olarak kullanılan fotoğrafta ise 28 Şubat döneminde yürütülen tanklar kullanılmıştır. Haberin devamı olan 18. sayfaya baktığımızda “28 Şubat’ta hepsi oradaydı” başlığının “ihanetin belgeleri” üst başlığıyla verildiğini görmekteyiz. Haberin spotunda ise “Hain darbe girişimine kalkışan FETÖ, aslında 28 Şubat’ta aktif rol aldı. 254 kişinin müebbet hapis cezası aldığı 28 Şubat sürecinde, kararların çoğunda FETÖ’cü hâkim ve savcılarının imzası yer aldı” ifadeleri kullanılmıştır. Haberde görsel olarak FETÖ’cü hakim ve savcılarının fotoğrafları ile mağdur ettikleri kişilerin vesikalık fotoğraflarına yer verilmiştir.

Haberin şematik özelliklerine baktığımızda, FETÖ ile 28 Şubatçıların ortak yönlerinin ana olay olarak verildiğini görmekteyiz. FETÖ’nün geçmişte işlediği suçlar olarak verilen “254 kişinin müebbet hapis cezası aldığı 28 Şubat sürecinde, kararların çoğunda FETÖ’cü hakim ve savcılarının imzası var” şeklinde sunulan ifadeler haberin ardalan bilgisini oluşturmaktadır. Olayın tarafları olarak yapılan yorumlara baktığımızda, 15 Temmuz’da eşi şehit edilen Ayşe Kantarcı’nın sözlerine yer verildiğini görmekteyiz: “Biz Müslümanlar, 28 Şubat’ın sadece İslam düşmanları tarafından yapıldığını düşünüyorduk. Ancak eşim o dönemi anlatırken, işkence eden polislerin ‘cemaatçi’ diye tabir edildiğini, bunların önce işkence yaptığını daha sonra da gidip oruç açıp, namaz kıldıklarını söyledi” Kenan Kıran imzasıyla aktarılan haberden çıkan anlam, FETÖ’nün gerçek yüzünün geç ortaya çıkmış olması ve 28 Şubat sürecinde de aktif olduklarıdır.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda aktif ve pasif yapı cümlelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. FETÖ ile 28 Şubatçıların karşılaştırılması sonucu ortaya konan benzerlikleri ve ortak hareket etmiş olmaları haberin retorik yönünü güçlendirmiştir. Ara başlık olarak verilen “FETÖ 28 Şubat’ta palazlandı” ifadesinin büyük harflerle kırmızı zemin üzerine yazılması da dikkatleri çeken bir unsur olmuştur. Ayrıca başlıkta kullanılan *palazlandı* kelimesi, FETÖ’nün o dönem iyice güç topladığını belirtmek için kullanılmış bir ifade olarak dikkatleri çekmektedir. Haberde kullanılan fotoğraflar ve tanık ifadeleri de retorik olarak metni destekleyen unsurlardandır.

28 Şubat 2019

Gazetenin manşetten “28 Şubat Zihniyeti Pusuda Bekliyor” başlığıyla verdiği haberde üst başlığa yer verilmemiştir. Haberin spotunda “Türkiye demokrasi tarihine kara bir leke olarak geçen 1997’deki post modern darbe, toplumda ağır izler bıraktı. O dönemin mağdurları 28 Şubat zihniyetini anlattı ve şu uyarıyı yaptı” sözlerinden sonra mağdurların fotoğrafları yanında kısaca ifadelerine yer verilmiştir. Spotun yanında büyük harflerle yazılan “Tehlike geçmedi” ifadesiyle de okuyucuya haberin içeriğine yönelik bilgi verilmiştir. Haberin devamı olan 12. sayfaya baktığımızda “28 Şubat Zihniyeti Pusuda” başlığının, “28 Şubat zulmünün toplumda açtığı yaralar hâlâ taze. Mağdurlar ‘Başkan Erdoğan ile kazanımlar elde edildi. 28 Şubat zihniyeti farklı kimlikle pusuda. Eline fırsat geçtiğinde kazanımları ortadan kaldırma hevesinde olanlar var. Davaya sahip çıkmalı’ dedi” spotuyla verildiğini görmekteyiz. Başlık ve spotta haberin konusu okuyucuya sunulmuştur. Haberde görsel destekleyici olarak, 28 Şubat’ta yürütülen taklara ve mağdurların fotoğraflarına yer verilmiştir.

Haberi şematik olarak incelediğimizde ana olay olarak, 28 Şubat sürecinde başörtüsünden dolayı yaşanan mağduriyetlerin anlatıldığını görmekteyiz. Tırnak işareti kullanılmadan aktarılan tanık ifadeleri şöyledir: “Başörtülü kız öğrenciler okula alınmıyordu, demokratik hakkımızı kullanarak gösterilere katıldık”, “Başörtüsü için yürüyene 15 yıl hapis verildi”, “Başörtüsüyle okula giremediğimiz için uzaklaştırmalar aldık, eğitimimiz yarıda kaldı”. Tanıklar başörtüsü teması

çerçevesinde o dönem yaşanan sıkıntıları dile getirmiştir. Söz hakkı verilen tanıkların ifadelerinden çıkan anlamlar şöyledir: 28 Şubat'ın etkilerini kısa sürede silmek büyük başarıdır. Bu başarının sahibi ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'dır. 28 Şubat zihniyeti bir tehlike olarak hâlâ varlığını sürdürmektedir. Haberden çıkan sonuç ise 31 Mart'ta gerçekleşecek olan yerel seçimlerde, halkın geçmişte yaşanan zulümleri göz önünde bulundurarak oy kullanmalarıdır. Aksi takdirde "28 Şubat zihniyeti farklı kimlikle pusuda" olduğu için tekrar aynı acıların yaşanması kaçınılmazdır. Haber Halit Turan, Mustafa Kaya, Aslışah Sarıtaş, Ali Altuntaş ve Furkan Kaya imzasıyla okuyucuya sunulmuştur.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda aktif ve basit yapıda cümlelerin kullanıldığını görmekteyiz. Sıkça tekrarlanan *başörtüsü* kelimesi dönemin en büyük sorunlarından biri olarak dikkatleri çekmektedir. Haberde yapılan karşılaştırmalar ülke tarihinde yaşanan darbeleri derecelendirme yönünden dikkat çekmektedir: "28 Şubat, zararları ve etkileri 80 ihtilalinden daha güçlü bir darbe", "28 Şubat'ta FETÖ daha da güçlendi". Haberi retorik olarak destekleyen unsurların başında tanık ifadeleri ve 28 Şubat döneminde yaşanan zararların rakamsal ifadelerle belirtilmesi gelmektedir. "Rakamlarla 28 Şubat" ara başlığının büyük harflerle ve kırmızı zemin üzerinde verilmesi, normal bir ara başlıktan çok daha fazla dikkat çekmektedir. Ara başlıkta yer verilen ifadelerden bazıları şöyledir: "637 muvazzaf subay ve astsubay TSK'dan ihraç edildi", "MEB'e bağlı 4 bin 625 personel fişlendi", "...bin 732 Kuran Kursu kapatıldı" şeklinde farklı kurumlarda yaşanan mağduriyetler aktarılmıştır. Retorik olarak haberi destekleyen bir diğer unsur, mağdurların fotoğrafları ve 28 Şubat'ta yürütülen tankların fotoğrafı olmuştur.

Hürriyet Gazetesi

28 Şubat 2000

Manşetten verilen haberde "Çiller burjuva ben köylü kızyım" başlığı, "Meral Akşener, bir zamanlar sağ kolu olduğu Çiller için sessizliğini Hürriyet'e bozdu: 'Çiller beni bir test aygıtı gibi kullandı'" spotu ile birlikte sunulmuştur. Uydur haber olarak verilen "Sonuç Belgesini Demirel Yumuşattı" başlığı altında beş ara başlığa yer verilmiştir. Başlığı çarpıcı hale getirmek için "Akşener 28 Şubat yıldönümünde konuştu" cümlesi patlak zemin içinde verilmiştir. Haberde görsel destekleyici olarak Akşener'in başörtülü fotoğrafı ile Çiller'in beyaz takım elbiseli fotoğrafı dekupe olarak yan yana verilmiştir. Haberin 16. sayfadaki devamına baktığımızda ana sayfadaki başlığın aynen kullanıldığını görmekteyiz. Başlıktan da anlaşıldığı üzere Akşener ile yapılan röportajda Çiller'e yönelik eleştiriler yer almaktadır.

Baş sayfada uydur haber olarak verilen "Sonuç Belgesini Demirel Yumuşattı" haberinin devam sayfası olmadığını ve gazetenin konuya kısaca yer verdiğini görmekteyiz. Akşener'in cümlelerinin yer aldığı tek sütundan verilen haberin başında ve sonunda büyük puntolu ve kırmızı renkli tırnak işareti kullanılmıştır. Haberi şematik olarak incelediğimizde ana konu olarak 28 Şubat günü gerçekleşen MGK toplantısının nasıl geçtiğinin anlatıldığını görmekteyiz. Akşener konuşmasında, MGK toplantısından sonraki sürecin Erbakan'ı bir noktada istifaya mecbur bıraktığını söylemiştir. Haberin eksiltiyle verildiğini göz önüne aldığımızda, verilen arda alan bilgisinin yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Erbakan'ı istifaya götüren süreç olan, MGK toplantısında yaşananlar haberin arda alan bilgisi olarak sunulmuştur. Akşener'in "Nezaketsizlik yok ama sertlik vardı", "Psikolojik harp yapıyordun", "Erbakan bazı kelimelere itiraz etti" ifadeleri tanık olarak olaya getirdiği yorumlardır. Hakan Akpınar imzasıyla verilen haberdan çıkan sonuç, gergin geçen MGK toplantısında bazı maddeler yumuşatılmıştır fakat süreç Erbakan'ı istifaya mecbur kılmıştır.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda, cümlelerin aktif ve basit yapıda kullanıldığını görmekteyiz. Haberde iki kez yer verile *irtica* kelimesi dikkat çekmektedir. "...MGK toplantısında gündemimiz irticaydı" ve "Erbakan'a 'irtica kaynağı sizsiniz' türünde bir eleştiri

gelmedi” Akşener’in bu ifadelerinden Erbakan’a karşı davranışlarda bir aşırılık olmadığına dikkat çekilmiştir. Ancak toplantı konusunun *irtica* olup, hükümetin bu bağlamda eleştirildiği bir toplantıda, Erbakan’ın zor anlar yaşadığı aşikârdır. Aynı zamanda gazetenin kullandığı “*Sonuç belgesini Demirel yumuşattı*” başlığı da dikkatlerden kaçmamıştır. Zira Akşener’in ifadelerine baktığımızda, “*Erbakan bazı kelimelere itiraz etti. Demirel imam hatip ve Kuran kursları bölümünü yumuşattı*” yapılan değişikliklerin Erbakan’ın itirazı sonucu gerçekleştiğini görmekteyiz. Retorik yönden haberi destekleyen unsurlar ise, aktarılan tanık ifadesi ve Akşener’in toplantı ortamını anlatırken yer verdiği “*çok gergin, çok soğuk, çok mesafeli*” ifadelerinde kullandığı nitelemelerdir.

28 Şubat 2001

Sürmanşetten verilen haberde “*Erkaya’nın sırları 19 kasette*” başlığı, üst başlık ve spota yer vermeden atılmıştır. Kırmızı zemin üzerinde verilen haberin giriş cümlesinde “*28 Şubat’ın mimarı Oramiral Güven Erkaya’nın, ölümünden bir süre önce, tanıklık ettiği önemli olayları yakın arkadaşı, emekli büyükelçi Taner Baytok’a anlattığı ortaya çıktı*” ifadelerine yer verilmiştir. Haberde dekupe olarak verilen Güven Erkaya’nın üniformalı ve selam verirken çekilmiş bir fotoğrafı ile Taner Baytok’un daha küçük boyutta, vesikalık bir fotoğrafına yer verilmiştir. Haberin devamı olan 7. sayfaya baktığımızda baş sayfadan farklı olarak “*Erkaya’nın sırdaşı 28 Şubat’ı yazdı*” başlığının üst başlık ve spot kullanılmadan verildiğini görmekteyiz. Dört sütundan verilen haberde görsel destekleyici olarak baş sayfada kullanılan Güven Erkaya’nın fotoğrafı kullanılmıştır. Fotoğraf içi metinde ise tırnak içinde şu ifadeler yer verilmiştir: “*Güven Erkaya 28 Şubat anlayışının gündeme hakim olmasını isterdi*”.

Taner Baytok ile soru cevap şeklinde verilen röportajda ana konu olarak, 28 Şubat sürecinde Erkaya’nın rolünün ne olduğu okuyucuya sunulmuştur. Haberde muhabirin “*Erkaya’nın irticayla ilgili kaygıları ne zaman başlamıştı?*” sorusuna Baytok’un “*Deniz Komutanlığı’na geldiğinde kafasında ‘Biz PKK’yı ön plâna alıp Türkiye’ye yönelik bir tehdit olarak görürken acaba başka bir tehlikeyi kaçırıyor muyuz?’ endişesi var*” şeklinde aktarılan ifadeler 28 Şubat’a götüren adımlar olarak haberin ardalan bilgisini oluşturmaktadır. Haberde 28 Şubat’ın *mimarı* olarak adlandırılan Erkaya’nın fikirlerinin Baytok ile aynı olduğunu görmekteyiz. Muhabirin yönelttiği sorulardan gazetenin 28 Şubat sürecine yaklaşımı anlaşılmaktadır. “*28 Şubat başarılı olmasaydı darbe yapılacak mıydı?*” sorusundan muhabirin 28 Şubat’ı darbe olarak değerlendirmede anlaşılmaktadır. Nitekim Baytok’un “*...Başbakan’ı indirmek de askerin teşebbüsüyle olmuyor. Başbakan ortağıyla anlaşarak, biraz korkarak istifa ediyor. Tamamen anayasa içinde kalınarak yapılan bir uygulama. Demokrasi ihlal ediliyor düşüncesi bence biraz zorlama*” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere, 28 Şubat’ın darbe olarak değerlendirilmediği ve demokrasiye aykırı bir süreç olarak dahi görülmediği anlaşılmaktadır. Baytok’un sözlerinin tırnak içinde verilmemesinden gazetenin bu ifadeleri desteklediği anlaşılmaktadır. Haberde tek sütundan verilen “*Anıları tam 19 kaset tuttu*” alt başlığında, Erkaya’nın kanser olduğunu öğrendikten sonra Baytok’a “*Taner ne olur bunları kaydedelim, sana emanet edeyim*” dediği aktarılmış ve devamında konuşmalarının bir kitap haline getirilmesini istediği bilgisine yer verilmiştir. Kaynağın belirtilmediği haberden çıkan sonuç, Baytok ve Erkaya 28 Şubat sürecini, ülkenin içinde bulunduğu *irtica* tehdidinden kurtulması için yaşanması elzem olan bir süreç olarak değerlendirmiştir.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda aktif ve pasif yapı cümlelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. Haberde sık sık yer verilen *irtica* kelimesi dikkat çekmektedir. Haberi retorik yönden destekleyen unsurlara baktığımızda koyu renk ile yazılan “*Atatürk*” kelimesi dikkat çekmektedir. Tanık olarak Baytok’un ifadeleri ve ara ara Erkaya’nın sözlerine de yer vermesi haberin inandırıcılığını artıran unsurlardır. Muhabirin “*...askerlerin demokrasiye müdahalesi açısından bakmak gerekmez mi?*” sorusuna Baytok’un “*...medeniyetle bağdaşmayacak olaylar karşısında ikaz, tatbikata giden tankların yolunu değiştirmek kadar hafifletilmiş biçimde ve centilmence yapılıyor*” sözleri üzerine muhabirin “*Ama yine de bir güç gösterisi...*” sorusunu tamamlamadan

Baytok'un konuşmaya başladığı anlaşılmaktadır. Burada *ama* sözcüğüyle oluşturulan yadsıma ifadesinden, muhabirin Baytok'un görüşünü sözde kabul ettiği anlamı çıkmaktadır.

28 Şubat 2002

Sürmanşetten verilen haberin başlığında “*Türkiye’ye zarar verdik*” ifadesine yer verilmiştir. İki satırda verilen başlığın yanında sarı zemin üzerinde “*5’inci yılında 28 Şubat*” yazısı bulunmaktadır. Üst başlığın olmadığı haberin spotunda “*Refahiyol hükümetinin Refah Partili Çalışma Bakanı Necati Çelik: ‘Biz yanlış yapmasak 28 Şubat olmazdı’*” cümlesi bulunmaktadır. Haber başlığı ve spotu uyum içinde verilmiştir ve haberin içeriğine yönelik okuyucuya bilgi vermektedir. Haberde görsel destekleyici olarak Çelik’in boydan bir fotoğrafına yer verilmiştir. Haberin devamı olan 14. sayfaya baktığımızda baş sayfadan farklı olarak “*Refah zihniyeti Türkiye’ye zarar verdi*” başlığının kullanıldığını görmekteyiz. Üst başlığın bulunmadığı haberin spotunda “*Eski RP’li Çalışma Bakanı Necati Çelik, 5’inci yıldönümünde 28 Şubat’ı değerlendirdi. Çelik, ‘Refahiyol olarak biz yanlış yapmasaydık, 28 Şubat süreci olmazdı. Türkiye’de bizim yaptığımız, siyaset mensuplarımıza ve Türkiye’ye zarar vermiştir’ dedi*” ifadeleri yer almaktadır. “*Gerekirse bin yıl sürecek olan 28 Şubat*” başlığının ise uydu haber olarak verildiğini görmekteyiz. Haberde görsel destekleyici olarak Çelik’in açıklama yaparken çekilmiş bir fotoğrafına, dekupe olarak yer verilmiştir. Çelik’in fotoğrafından daha küçük boyutlarda Erbakan ve Recai Kutan’ın fotoğrafları da sayfadaki yerini almıştır.

Haberi şematik olarak incelediğimizde Çelik’in konuşmasından belli bölümlerin yayınlandığı anlaşılmaktadır. Tırnak içinde verilmeyen Çelik’in ifadeleri ile gazetenin aynı fikirde olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Çelik’in konuşmasından alınan “*Bizim yanlışlarımız olmasaydı 28 Şubat sürecini ne başlatmak mümkündü, ne de bu sürece bizim dışımızdaki büyük kitlelerin hak vermesi mümkündü*” ifadesinin yazıda sık sık tekrar edilmesi sonucu haberin bu çerçeve etrafında oluştuğunu görmekteyiz. Haberde ardalan bilgisi olarak “*Ama dini duyarlılık adına yapılan siyaseti kurgulayan 3-5 insan halkla devlet arasındaki bu ahengi bozmaktadır. Ve cumhuriyet dışında bir arayış içindeymişler gibi bir kanaatin oluşmasına katkıda bulunmaktadır*” Çelik’in 28 Şubat’a nasıl geldiğini anlattığı bu ifadelerle yer verilmiştir. Haberde ardalan bilgisinin eksik olduğu, genel olarak mercek altına alınan konu olan Refahiyol hükümetinin yanlışlarından bahsedildiği görülmektedir. Haberde ara başlık olarak verilen “*Taliban anlayışı*” ifadesi dikkat çekmektedir. Çelik burada dinin siyasetin odağında olması durumunda, siyasetin Taliban türü bir hal alacağını söyleyerek ilgi çekici bir örnek vermiştir. Uydu haber olarak verilen “*Gerekirse bin yıl sürecek*” başlığı altında, Çelik’in “*Genelkurmay’ın ‘28 Şubat gerekirse bin yıl sürer’ ifadesiyle gösterdiği hassasiyetle 28 Şubat, irticaya karşı ‘post- modern’ bir darbe olarak da yorumlandı*” ifadelerine yer verilmiştir. Çelik, *post-modern* kavramından bahsederken genel bir tespiti edilgen olarak aktarmış, Genelkurmay’ın “*bin yıl sürer*” sözünü ise olumlu bir ifade olarak değerlendirmiştir. Şaban Sevinç imzasıyla verilen haberden çıkan sonuç, Refahiyol hükümetinin yönetimde uyguladığı yanlışlar, 28 Şubat sürecinin yaşanmasını haklı kılmıştır.

Haberin mikro yapısal özelliklerini incelediğimizde aktif ve pasif yapıda cümlelerin bir arada kullanıldığını görmekteyiz. “*...Erbakan Hoca’ya zinde güçlerin rejim adına korktuğunu ifade etmiştim*” cümlesinde yer alan *zinde güçler* ifadesi askere yapılan olumlu nitelime olarak dikkatleri çekmektedir. Çelik’in Refahiyol hükümetinden bahsederken kullandığı “*3-5 insan*” ifadesinden net isim vermeden işaret kişileri bir noktada küçümsediği anlamı çıkmaktadır. Haberde en dikkat çeken ifadelerden biri ise siyasetin odağına dinin taşınmasının “*Taliban türü biri siyasi anlayış*” a benzetilmesidir. Çelik’in, siyasete dinin karıştırılması konusunda yaptığı eleştirilerden sonra Recai Kutan’dan bahsederken kurduğu “*Siyaset akılla ve akıllı adamlarla yapılacak çok önemli bir iştir*” cümlesinden, din ve aklın siyaset sahnesinde ne kadar zıt kutuplarda bulunduğu dikkat çektiğini görmekteyiz. Haberin retorik yönünü oluşturan unsurlar Çelik’in ifadeleri ve kırmızı zemin üzerinde

verilen ara başlıklar olmuştur. Gazetenin Çelik'in ifadeleri için kullandığı “*şok açıklamalar*” ifadesi de dikkat çekmektedir.

28 Şubat 2013

Gazetenin sürmanşet kısmından tek sütunda verilen haberde “*Tanklar sokaktayken izindeydim*” başlığı kullanılmıştır. Üst başlık olarak “*28 Şubat'ın 16. yılında 11. dalga*” ifadesi kırmızı renkle verilmiştir. Spotun kullanılmadığı haberde görsel olarak Erdal Ceylanoğlu'nun gergin yüz ifadesinin dikkat çektiği bir fotoğraf kullanılmıştır. Ceylanoğlu'nun fotoğrafın üzerinde 28 Şubat'ta yürütülen tankların fotoğrafı kolaj halinde sunulmuştur. Fotoğraf içi metinde ise “*Ceylanoğlu tutuklandı, Eski Kara Kuvvetleri Komutanı emekli Orgeneral Erdal Ceylanoğlu ve emekli Tümgeneral Yücel Özşır tutuklandı*” ifadelerine yer verilmiştir. Haberde kullanılan iki ara başlıktan ilkinde, “*Güner adli kontrolle serbest*” ifadesine yer verilmiştir. Ara başlığın görsel destekleyicisi olarak, havaalanında Abdullah Gül ve eşi Hayrunnisa Gül'ün kendilerini karşılayan insanlarla tokalaştığı, aynı karede yer alan Aslan Güner'in ise farklı hizada bulunan insanlarla tokalaştığı bir fotoğrafa yer verilmiştir. Aslan Güner'in vesikalık fotoğrafının bu kare üzerinde kolaj şeklinde verildiği görülmektedir. Diğer ara başlıkta ise “*Ceylanoğlu: Emir Aktulga'dan*” ifadesine yer verilmiştir. Başlık ve ara başlık uyum içinde, haberin temasını okuyucuya sunmuştur.

Haberin 16. sayfadaki devamına baktığımızda “*Sincan'da tanklar yürürken tatildegdim*” başlığının, kırmızı zemin üzerinde yazan “*27 Şubat'ta 11. dalga operasyonu*” ifadesiyle verildiğini görmekteyiz. Haberin spotunda “*Uludağ'da tatildegdim. Sincan'da tankların yürütüldüğü haberlerini medyadan öğrendim. Hemen tatilimi yarıda kestim, aynı gün birliğime ulaştım. Giriş belgelerim mevcuttur. Tankların yürütülmesiyle ilgili herhangi bir emir vermedim. Dönüş emrini Orgeneral Doğu Aktulga verdi*” şeklinde Erdal Ceylanoğlu'nun ifadelerinin tırnak içinde verildiği görülmektedir. Haberde görsel olarak Ceylanoğlu'nun boydan çekilmiş, üniformalı fotoğrafı dekupe olarak verilmiştir. Spottan sonra bir ara başlığa göre fazla büyük puntoların kullanıldığı “*'Yarasa' başbakan oldu*” ifadesi dikkat çekmektedir. Haber metninin ortasında ise kırmızı renkle yazılmış “*Erdoğan'dan 28 Şubat yorumu*” ifadesi yer almaktadır.

Haberin şematik özelliklerini incelediğimizde ana konu olarak 28 Şubat sürecinde rol oynayanların yargı önünde hesap verdikleri anlatılmıştır. Erdoğan'ın tırnak içinde verilen konuşmasında ise, geçmişte yaşanan mağduriyetlerin bugün yaşanmamasına gayret gösterildiği anlatılmaktadır. Başlıkta yer alan “*yarasa*” ifadesiyle ilgili hadise ise şöyle aktarılmıştır: “*İmam hatipliler yarasa dediler. Yarayı da bu millet başbakan yaptı*”. Burada millet ile darbeyi yapanlar arasında oluşturulan zıtlık dikkat çekmektedir. Erdoğan 28 Şubat sürecinde çocuklarının yaşadığı mağduriyeti ise şöyle aktarmıştır: “*Kızlarım başörtüsü, oğullarım da katsayı yüzünden mağduriyet yaşadılar*”. Haberde tanık olarak Erdoğan'ın 28 Şubat süreci yorumlarına yer verildiğini görmekteyiz. Haberin başlık ve spotunda verilen tutuklanma haberleri ara başlıklar halinde kısaca aktarılmıştır. Gazete yorumunu katmadan Ceylanoğlu ve Güner'in ifadelerini tırnak içinde aktarmıştır. Selçuk Şenyüz imzasıyla verilen habere çıkan sonuç, 28 Şubat sürecini gerçekleştirenlerin küçük görüp, aşağıladığı insanlar bugün devlet yönetiminde söz sahibi olmuştur. O dönem oluşturulan mağduriyetlerin tekrar yaşanmaması için gayret gösterildiği ve suçluların yargı sürecinin devam ettiği habere çıkan anlamlardır.

Haberin mikro yapısal özelliklerine baktığımızda, tırnak içinde aktarılan tanık ifadelerinin aktif yapıda, gazetenin kendi yorumuna yer verdiği bölümlerin ise pasif yapıda cümlelerle anlatıldığını görmekteyiz. Haberde Erdoğan'ın geçmişten verdiği örnekler ve oluşturduğu zıtlıklarda yer alan kelimeler dikkat çekmektedir. “*Bu karanlık dönemin mağdurları olarak hep birlikte bulunuyoruz ama artık bu aydınlık yarınlar dönüştü*”. Bu cümlede yer alan *karanlık* ve *aydınlık* kelimeleriyle geçmiş ve şimdi benzetmesi yapılmıştır. Erdoğan'ın geçmişte kendisine “*Muhtar bile olamaz*” dediklerini belirterek bugün onların umduğu gibi bir gelecek yaşanmadığının altını çizdiği görülmektedir. “*16 yıl önce yaşadıklarımızın yaşanmaması konusunda çok hassasız*” diyen Erdoğan

geçmiş ile bugün arasındaki farka bir kez daha dikkat çekmiştir. Tanıkların tırnak içinde aktarılan ifadeleri, kullanılan fotoğraflar ve geçmişten verilen örnekler haberin retoriğini oluşturan unsurlar olmuştur.

Sonuç

Medya, kolektif hafızayı iktidar ve ideolojisi bağlamında şekillendirir. Bundan dolayı toplumların hafızası çoğu zaman iktidarın ve onların yönettiği kitle iletişim araçlarının yönlendirmeleriyle oluşur. Sabit bir yapıya sahip olmayan bellek, dönemin görece gerekleri çerçevesinde yönlendirilir ve yeniden inşa edilir. Geçmiş yeniden inşa edilirken, şimdiki zamanın gereksinimleri doğrultusunda hareket edilir. İktidar geçmiş olayla yüzleşirken politik bir görevi yerine getirir gibi oluşan mağduriyetlere çözümler sunar. Bu süreçte medya etkin olarak kullanılır, geçmiş tekrar kurgulanır ve bugün toplumun rızasını kazanmaya yarayan bir araç haline getirilir.

Geçmişin, dönemin şartlarına göre topluma nasıl hatırlatıldığını ortaya koymak amacıyla hazırlanan bu çalışmada, kolektif hafızada derin izler bırakmış olan 28 Şubat sürecinin günümüze kadar medya tarafından nasıl ele alındığı incelenmiştir. Sabah ve Hürriyet gazetelerinin 28 Şubat'ın yıldönümlerinde yaptığı haberler incelendiğinde hem nitel hem de nicel olarak aralarında ciddi farklar olduğu görülmektedir. Zira Sabah gazetesi 28 Şubat'ın 21 yıllık geçmişinde, ana sayfadan 32 kez 28 Şubat haberi yaparken, Hürriyet gazetesinde bu rakam 7'dir.

Gazete geçmiş olayı topluma aktarırken ifadesine başvurduğu kişileri ideolojisi bağlamında belirlemektedir. İncelenen iki gazetenin de haberlerinde, tercih ettikleri tanıklar çerçevesinde toplumu etkileyip, yeğledikleri yönde bir kamuoyu oluşturma gayretinde oldukları görülmektedir. Nitekim Sabah gazetesi, mağdurlar ve demokrasi ihlali üzerinden yaptığı haberlerle öne çıkarken, Hürriyet gazetesinin, askerın ülkeyi irtica tehdidinden korumaya çalıştığına yönelik haberlere yer verdiğini görmekteyiz.

Geçmiş olay kimi zaman canlı tutulmak istenirken kimi zaman da görmezden gelinerek unutturulmaya çalışılır. Olayın mağdurları ve failleri çok farklı açılardan görece haklı sebepler ortaya koyarlar. Dönemin yükselen sesinin, olayın mağdurları mı yoksa failleri mi olacağına ise iktidar ve ideolojisi karar vermektedir. Bu bağlamda kendini 28 Şubat'ın mağdurları olarak tanımlayan kesimin, Sabah gazetesinde özellikle 2011 yılından itibaren geçmişle hesaplaşma gereksinimi içinde olduğunu görmekteyiz. Bu gereksinimlerini dile getirme fırsatını ise, medya onlara sağlamış görünmektedir.

Araştırmada en dikkat çeken noktalardan biri de gündemdeki hadiseler ile 28 Şubat arasında kurulan ilişki olmuştur. Sabah Gazetesindeki haberlere batığımızda, özellikle 17-25 Aralık ve FETÖ olaylarından sonra 28 Şubat postmodern darbesini bu olaylarla bağlantılı şekilde gündeme getirmiştir.

Hürriyet gazetesine baktığımızda ise, 28 Şubat haberlerine çoğunlukla yer vermediğini görmekteyiz. Elde edilen az sayıda haberde ise 28 Şubat döneminde etkin olan siyasilere ve askerlere söz hakkı verdiği görülmektedir. Dikkat çeken bir diğer nokta ise son yıllarda Hürriyet gazetesinin 28 Şubat sürecini olumlu nitelikte haberlere yer vermemiş olmasıdır. Gazetenin mülkiyet yapısı 2018 yılında değişmiş olmasına rağmen 29 Şubat 2012 yılından beri yer verilen 28 Şubat haberlerinde, bu tarihten önce incelediğimiz 28 Şubat haberlerine kıyasla kullandığı keskin dilin törpüldüğünü görmekteyiz.

Sonuç olarak, Sabah gazetesinin kolektif hafızayı yoğun olarak 28 Şubat'ın oluşturduğu tahribatı gündemdeki olaylarla sentezleyerek topluma hatırlattığı gözlemlenirken, Hürriyet gazetesinin konuyu genelde görmezden geldiği, haber yaptığı zamanlarda ise 28 Şubat'ın yerinde bir müdahale olduğunu topluma hatırlattığı görülmektedir. Aynı olayı iki farklı gazeteden

incelediğimizde, mülkiyet yapıları ve erkin ideolojisi bağlamında, retoriklerinde zamanla değişimlere gittikleri açıkça görülmüştür.

Gazete haberleri üzerinden incelediğimiz kolektif hafızanın, değişmez olmayıp dinamik bir yapıya sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu dinamik yapının evreleri ise mülkiyet yapısı ve mevcut ideoloji bağlamında tekrar tekrar oluşturulmaktadır. Günümüzde dördüncü güç olarak adlandırılan medyanın, kolektif hafızaya müdahalesi incelenen gazete haberlerinde açıkça görülmüştür. Egemen güç, kolektif hafızayı politik arzuları doğrultusunda kullanmıştır. Bu bilgilerden yola çıkarak araştırmada ulaşılan sonuç, medyanın kolektif hafızayla resmi ideolojiyi birleştirerek geçmiş olayı yeniden inşa ettiği olmuştur.

Kaynakça

- Arendt, H. (2003). *İnsanlık Durumu*. (İkinci Baskı). (Çev. Bahadır Sina Şener) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arendt, H. (2010). *Totalitarizmin Kaynakları/1, Antisemitizm*. (Üçüncü Baskı). (Çev. Bahadır Sina Şener) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Arkonaç, S. (2010). “Kollektif Bilinç/Kollektif Temsil: Wundt ile Durkheim” *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*. 3, (21), 109.
- Assmann, J. (2015). *Kültürel Bellek* (Çev. Ayşe Tekin) İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Bergson, H. (2014). *Metafizik Dersleri, Uzay-Zaman-Madde*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. Ankara: Aşina Kitaplar.
- Bilgin, N. (2013). *Tarih ve Kolektif Bellek*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Bourdieu, P. (1997). *Televizyon Üzerine*. (Çev. Turhan Ilgaz) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Boym, S. (2009). *Nostaljinin Geleceği*. (Çev. Ferit Budak Aydar). İstanbul: Metis Yayınevi.
- Connerton, P. (2014). *Toplamlar Nasıl Anımsar*. (İkinci Baskı). (Çev. Alâeddin Şenel). İstanbul: Ayrintı Yayınları.
- Çalak, İ. E. (2012). “Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Plats Örneği, Almanya” *Tasarım Kuram Dergisi*. 8, (13), 34.
- Deleuze, G. (2006). *Bergsonculuk*, (Çev. Hakan Yücefer) İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Durkheim, E. (1995). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları* (Çev. Cemal Bali Akal) İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Durkheim, E. (2003). *Sosyolojik Yöntemin Kuralları*. (Çev. Cenk Saraçoğlu) İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Erdoğan, A. ve K. Alemdar. (1990). *İletişim ve Toplum*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Halbwachs, M. (2016). *Hafızanın Toplumsal Çerçevesi*. (Çev. Büşra Uçar) Ankara: Heretik Yayınları.
- Halbwachs, M. (2017). *Kolektif Hafıza*. (Çev. Banu Barış) Ankara: Heretik Yayınları.
- Huyssen, A. (1995). *Twilight Memories*. Abingdon: Routledge.
- İnal, A. (1996). *Haberi Okumak*. İstanbul: Temuçin Yayınları.

- Jeanneney, J. (2006). *Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi*. (Çev. Esra Atuk) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kaplan, N. ve A. B. Kaplan. (2007). Jacques Derrida ve Yapısökümü'nü Anlamak, 109. *Medya ve Eleştirileri 2007* (der. C. Bilgili, N. Tan Akbulut). İstanbul: Beta Basım.
- Keat, R. ve J. Urry. (2001). *Bilim Olarak Sosyal Teori*. (İkinci Baskı). (Çev. Nilgün Çelebi) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. (Çev. Mehmet Emin Özcan) Ankara: Dost Kitabevi.
- Olick, K. J. (2014). "Kolektif Bellek: İki Farklı Kültür". (Çev. Meral Güneşdoğmuş), *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi*, 1, (2), 185-195.
- Oskay, Ü. (2000). *19. Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri, Kuramsal Bir Yaklaşım*. (4. Basım). İstanbul: Der Yayınları.
- Poloma, M. M. (2011). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları*. (4. Baskı). (Çev. Hayriye Erbaş) Ankara: Palme Yayıncılık.
- Ramonet, I. (2000). *Medyanın Zorbalığı*. (Çev. Aykut Derman) İstanbul: Om Yayınevi.
- Renan, E. (2016). *Ulus Nedir?*. (Çev. Gökçe Yavaş). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Schudson, M. (2007). "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri". *Cogito, Bellek: Öncesiz, Sonrasız*, 50, 179-199.
- Shayegan, D. (2014). *Yaralı Bilinç*. (Dördüncü Baskı). (Çev. Haydun Bayrı), İstanbul: Metis Yayınları.
- Sözen, E. (2014). *Söylem*. Ankara: Birleşik Yayınları.
- Taşkıran, N. ve R. Yılmaz. (2007). İnsan Gerçekliği ve Medya: Gerçekliğin Yapısından Medyanın İşlevsel Konumu Üzerine Bir Çözümleme, 10-31. *Medya ve Eleştirileri 2007* (der. C. Bilgili, N. Tan Akbulut). İstanbul: Beta Basım.
- Van Dijk, T. (2003). Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım. *Söylem ve İdeoloji*. (Der. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan). İstanbul: Su Yayınları.
- Virilio, P. (2003). *Enformasyon Bombası*. İstanbul: Metis Yayınları.

İnternet Kaynakları

<http://gazetetirajlari.com/>, (2019, Nisan 14).

İncelenen Haberler

- 28 Şubat 2000 Sabah: "İstifa etmedik hayatımız bitti"
- 28 Şubat 2006 Sabah: "Askeri kesimle işbirliği yoktu"
- 28 Şubat 2010 Sabah: "28 Şubat 10 yıl bile sürmedi"
- 28 Şubat 2011 Sabah: "Ölümüyle de tarih yazdı"
- 28 Şubat 2012 Sabah: "YÖK'te Teziç dönemine mercek"
- 28 Şubat 2013 Sabah: "28 Şubat'ın yıldönümünde yeni bir dalga"
- 28 Şubat 2014 Sabah: "Aynı senaryo, aynı kumpas"

-
- 28 Şubat 2016 Sabah: “*Darbeci Anayasa’yı gelin çöpe atalım*”
- 28 Şubat 2018 Sabah: “*28 Şubat’ta hayatları FETÖ’cü hakimler çaldı*”
- 28 Şubat 2019 Sabah: “*28 Şubat zihniyeti pusuda bekliyor*”
- 28 Şubat 2000 Hürriyet: “*Sonuç belgesini Demirel yumuşattı*”
- 28 Şubat 2001 Hürriyet: “*Erkaya’nın sırları 19 kasette*”
- 28 Şubat 2002 Hürriyet: “*Türkiye’ye zarar verdik*”
- 28 Şubat 2013 Hürriyet: “*Tanklar sokaktayken izinliydim*”